

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi

Araştırma Makalesi | Research Article

🔓 Açık Erişim | Open Access

Çin Dijital Dönüşümünün Yan Etkileri ve Yoksullaşmanın Yeni Yüzü: Öznellik Şartlarında Ücret Alacakları Sorunu ve İşçi Hareketleri

Side Effects of China's Digital Transformation and the New Face of Impoverishment: The Issue of Wages Arrears and Labor Movements in Subjectivity Conditions

Ali İhsan Çelen¹

¹ Ordu Üniversitesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Ordu, Türkiye.

Öz

2008 krizi sonrası dönemde inanılmaz dijital yatırımlar gerçekleştiren Çin, günümüz küresel dijital dönüşümünde önemli bir avantaja sahiptir. Ancak ekonomik alanda gerçekleştirilen bu başarılı grafiğin sosyal hayata yansıdığını söylemek pek mümkün değildir. Özellikle dijitalleşmenin derinleştirdiği öznellik şartları, toplumda savunmasız grupların konumunu daha da zayıflatmıştır. Onları yoksullaşmanın yeni yüzü olarak nitelendirilebilecek ücret alacakları sorunları ile baş başa bırakmıştır. Bu kapsamda çalışmanın temel sorun alanını, dijital dönüşüm sürecinde sosyal açıdan savunmasız grupların konumunu sorgulamak oluşturmaktadır. Konu nitel araştırma kapsamında nitelikli betimsel analiz yöntemi ile Çin özelinde ele alınmıştır. Bu konu, adil, eşitlikçi dijital dönüşüm politikalarının yeri, yönünün belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çin dijital dönüşümünün öznellik şartlarını; Çin Komünist Partisi'nin otoriter yapısı ve merkezi konumu, firmaların küresel entegrasyonu, rekabet politikaları ve platform kapitalizmi, ACFTU'nun konumu ve yanlı stratejileri, işçilerin sosyolojik konumu, hukou sistemi ve kutuplaşma oluşturmaktadır. Öznellik şartları çerçevesinde zayıflayan ve yalnızlaşan işgücü çözüm olarak işçi hareketlerini görmektedir. Çoğunlukla grev niteliğinden çok (halk düzeyinde) protesto şeklinde gerçekleşen bu hareketlerin temel nedenini ücret alacakları sorunları oluşturmaktadır. İşçi hareketleri inşaat ve imalat sektöründe çalışan göçmen işçilerde yoğunlaşmaktadır ve ayrımcı dönüşüm politikalarının önemli bir yansımasıdır. Bu nedenle dijital dönüşümde toplumların işgücünü öznelletiren politika ve yaklaşımlardan çok daha objektif, kapsamlı ve demokratik politikalara başvurması adil ve eşitlikçi bir dijital dönüşüm için büyük önem taşımaktadır. Aksi durumda yeni oluşan ya da derinleşen öznellik şartları toplumda yaşanan sosyal politika sorunlarını daha da derinleştirecektir.

Abstract

China, which made incredible digital investments in the period after the 2008 crisis, has a significant advantage in today's global digital transformation. However, it is not possible to say that this successful graph achieved in the economic field is reflected in social life. Particularly, the subjectivity conditions deepened by digitalization have further weakened the position of vulnerable groups in society. It has left them alone with the problems of wage receivables, which can be described as the new face of impoverishment. In this context, the main problem area of this study is the position of socially vulnerable groups in the digital transformation process. The subject has been addressed specifically in China with the qualified descriptive analysis method within the scope of qualitative research. This subject is of great importance in terms of determining the place and direction of fair and equitable digital transformation policies. The subjectivity conditions of China's digital transformation are the authoritarian structure and central position of the Chinese Communist Party, the global integration of companies, competition policies, and platform capitalism, the position and biased strategies of the ACFTU, the sociological position of workers, the legal system, and polarization. The weakened and isolated workforce within the framework of subjectivity conditions sees labor movements as a solution. The main reason for these movements, which mostly take the form of protests (at the public level) rather than strikes,

Atıf | Citation: Çelen, A. İ. (2025). Side Effects of China's Digital Transformation and the New Face of Impoverishment: The Issue of Wages Arrears and Labor Movements in Subjectivity Conditions. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 45(2), 471-510. <https://doi.org/10.26650/SJ.2025.45.2.0893>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2025. Çelen, A. İ.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Ali İhsan Çelen aliihsancelen@gmail.com

is the problems with their wages. Labor movements are concentrated among migrant workers working in the construction and manufacturing sectors and are an important reflection of discriminatory transformation policies. For this reason, it is important for a fair and equitable digital transformation that societies apply more objective, comprehensive, and democratic policies than policies and approaches that subjectivize the workforce in digital transformation. Otherwise, newly formed or deepened subjectivity conditions will further deepen the social policy problems experienced in society.

Anahtar Kelimeler Çin · Dijitalleşme · Ücret Alacakları · Yoksulluk · İşçi Eylemleri

Keywords China · digitalization · wage arrears · poverty · workers' movements

Extended Summary

The SARS crisis, the global financial crisis, the rise of the mobile internet, the internet plus strategy, the artificial intelligence development plan, the COVID-19 pandemic, technological regulations, and digital sovereignty trends have an important place in China's digital transformation. These developments have had important consequences in the economic, social, and political fields. In addition, one of the most important effects has been experienced on labor markets. The main dimensions of labor markets in China's digital transformation are as follows: the increasing trend of the elderly population rate, the increasing employment in the service sector in contrast to the ever-decreasing agricultural and industrial sectors, the ever-decreasing urban population in contrast to the ever-decreasing rural population, economic difficulties, the ever-deepening youth unemployment as a reflection of education-work mismatch and cultural changes, etc. When the period of January 2011-May 2025 is evaluated, labor movements are mostly concentrated in the eastern regions and coasts of China. The provinces with the highest labor movements for the same period are Guangdong, Henan, Shandong, and Jiangsu, respectively. In the inner parts, labor movements are concentrated in Xian. Similarly, 39.62% of labor movements were seen in the construction sector, followed by manufacturing with 23.87%, services with 14.28%, transportation, storage, logistics, and postal services with 13.92%. In other sectors, education had 3.49%, mining had 2.32%, heavy industry had 0.14%, public sector had 0.11%, and other sectors. The basic conditions that trigger the subjectivity conditions of the workforce in response to the new dimensions emerging in the labor market are as follows: The authoritarian structure and market-oriented policies of the Chinese Communist Party (CCP): The CCP plays a central and strategic role in digital transformation. These roles are realized in the form of strategic planning, policy leadership, control over state and private enterprises, surveillance and social management, civil-military integration of digital governance and e-government technologies, global influence and standard setting, ideological and repressive control, etc. It leads national strategies such as Made in China 2025, Digital China Initiative, 5G, AI, etc. It establishes party committees in major technology companies (such as Alibaba, Tencent, and Huawei) to align business decisions with party ideology and state policies. It implements cybersecurity and data security laws to ensure national and global control over data flow. It uses digital surveillance systems, such as Skynet and Sharpeyes, to monitor the activities of public security organizations. It develops e-governance platforms and strives for integrating civil and military use. It actively participates in international organizations to shape international technology norms in areas such as artificial intelligence, 5G, and cybersecurity. It conducts censorship and propaganda activities through state-run media platforms such as Wechat and Douyin. Accordingly, the following roles have a decisive influence: single ruling party, socialist ideology with Chinese characteristics, public support (successful initiatives, while also prioritizing the basic needs of the people over democracy), and national solidarity tendencies in international competition policies (especially with the US), insufficient attempts to eliminate hukou inequalities, in addition to facilitating the digitalization of social services, strengthening the control and surveillance capabilities and compelling adaptation strategies, use of media for regime legitimacy and effective governance, only considering the hunger threshold in the fight against poverty, policy deficiencies in digital transformation to permanently eliminate poverty, focusing on policies targeting vulnerable groups, but inequalities

in income distribution justice policies (rural households/urban households, Eastern Region/Western Region, coastal region/inland regions, women/men, etc.), financial sustainability problems in the fight against poverty, problems related to re-evaluation of employment opportunities due to transformation in production and service sectors, legal gaps (lack of legal infrastructure covering new working models), gig economy, and uncertain employee-employer relations, central and strategic roles assumed in digital transformation, use of effective digital surveillance resources, digital censorship and propaganda activities has Global integration of firms, competition policies and platform capitalism: Decentralized market-oriented system and market-oriented system, enterprises with non-state collective ownership, migrant worker factor, cheap labor supply, widespread violations of fundamental rights, increasing need for collective bargaining, inadequacy of labor laws covering marginal workers, rapid integration into the production and service sector and job losses, increasing preference for robots in order to shorten production processes and reduce labor costs, rising platform capitalism with temporary and platform-based working models and artificial intelligence applications, negative impact of global competition and economic fluctuations on wage payments, vulnerable construction and agricultural sectors, insufficient funds used by local governments in infrastructure projects, urban areas benefiting from digitalization conditions more than rural areas and regional investment inequalities, investment inequalities between rural/urban areas and East/West coasts, income distribution inequalities and different migration patterns, high-skilled workers and low/semi-skilled employment differences, digital oligopolistic structure, employment optimization strategy, small and medium-sized enterprise structures, working with ACFTU, working with limited employment contracts, employing informal migrant workers, discriminatory practices against migrant workers, multi-layered subcontracting practices (especially in the construction sector), prioritizing economic growth by local governments, ACFTU's position and pro-government-employer strategies: Reflecting the state management structure and rigid bureaucratic and hierarchical structure, being a single top union structure, not allowing the establishment of independent unions, limited independent structure, expanding the insufficient scope of activity in digital labor markets, the task of institutionalizing labor movements, establishing unions affiliated with ACFTU in workplaces and companies, the recognition of ACFTU as the sole legal union by the 1995 Labor Law, the sole leadership role in unionization, affiliated unions established by company and workplace management, implementation of paper unions and suppression strategies, anti-democratic union activities, instead of challenging employer and state policies, strategies of maintaining social stability are mostly emphasized, inadequate representation of migrant workers, the importance of conflict prevention and mediation strategies, approach to integrating and reforming independent strikes and protests, and limited and symbolic resolution initiatives so it makes it difficult to solve the problems experienced on a union basis. Sociological position of workers, hukou system, and polarization: The legal system established since 1958 for the purpose of managing taxation and controlling migration, the inflexible residence system, and the rigid system experienced in rural household registration accordingly, the legal system inherited between generations and the class society status that has emerged, the desire to meet the need for cheap labor that emerged after the 1980s, the urban migration of hundreds of millions of young people (especially in the construction and education sectors), and the increasing inequality conditions, inequality of opportunity experienced in the digitalization process, insufficient use of social security practices, long working hours, insufficient job security, and limited social assistance, especially common among migrant workers, increasing interest and tendency in the organization process, problems experienced, especially in residence and shelter, and exposure to social exclusion, work accidents, occupational diseases, infectious diseases, etc. exposure to fatal risks, forming the most fragile social layer of digital transformation, deepening digital marginalization trends, problems experienced, especially in internet use, limited access to social services and citizenship practices, inequalities of opportunity experienced in digital transformation, inequalities of opportunity worsened by the characteristics of migrant workers, Solution: More objective, comprehensive, and democratic policies that reduce subjectivity. These policies seem possible with multi-faceted stakeholder participation, including government, firms, unions, and other sociological institutions.

Giriş

2008 finans krizi sonrası dönemde Çin ekonomisi en az üç kat büyüyerek, günümüz küresel ekonomisinin yaklaşık 1/5'i seviyesine ulaşmıştır. Bu yönüyle küresel rekabetin önde gelen aktörlerinden biri haline gelen Çin aynı dönemde yapmış olduğu olağanüstü yatırımlarla dijital ekonomik hacmini 7 Trilyon \$'a yakın yükseltmiştir. Ancak ekonomik alanda kaydedilen bu başarılı çerçevenin işgücü piyasalarında yaşanan tüm sorunları çözdüğünü söylemek pek mümkün değildir. Nitekim aynı dönemde kalıcı hale gelen ücret alacakları sorunu, işçi hareketlerinin temel dinamiği oluşturmuştur. Özellikle vasıfsız/yarı vasıflı çalışanlar için yoksullaşmanın yeni yüzünü oluşturan sorunlar dijital dönüşümün taşıdığı; otoriter siyasi yapı, siber demokrasi, güvencesiz esneklik, belirsizlik, aşırı piyasalaşma, kayıtdışılık, sosyal ve ekonomik hakların aşınması, çalışma ve boş zaman arasındaki bulanıklaşma vb. özellikler ile daha da belirgin hale gelmiştir.

Dijital dönüşümde ücret alacakları sorunu; işverenlerin işçi ücretlerini hiç ödememesi, eksik ödemesi veya geç ödemesi durumlarını kapsamaktadır. Bu durum yeni çalışma modellerini kapsayan yasal düzenleme eksiklikleri, dijital dönüşüme ayak uyduramayan işgücü, hükümet yapılarının otoriter özellikleri, firmaların küresel rekabet stratejileri, sosyolojik yapı vb. faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Elde edilen refahın toplumun tüm tabakalarına adil bir şekilde yansıtılmasında temel araç olan ücretin korunması, yoksullaşma başta olmak üzere birçok sosyal politika sorununun önlenmesinde en etkin yaklaşımlardan biri olmalıdır. Literatürde dijitalleşmenin işgücü piyasaları üzerindeki etkilerine yönelik yapılan çalışmalar, istihdam ve işsizlik konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun da ötesinde ücret alacakları sorunu gerek işsizlerin gerek istihdam edilenlerin dijital dönüşümde, yoksullaşmasının yeni yüzünü oluşturmaktadır. Özellikle dijitalleşmenin işçi-işveren ilişkilerini öznelletiren yönleri bu sorunu daha da belirgin hale getirmiştir. Çin örneği üzerinden ele alınan bu sorun alanı, dijital ekonomik yapıda sosyal politikaların nasıl ve ne yönde belirlenmesi gerektiği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmada Çin dijital dönüşümünün öznellik şartları; Çin komünist Partisi'nin (ÇKP) otoriter yapısı ve piyasa odaklı politikaları, firmaların küresel entegrasyonu, rekabet politikaları ve platform kapitalizmi, Tüm-Çin Sendikalar Federasyonu'nun (ACFTU) konumu ve hükümet işveren yanlısı stratejileri, işçilerin sosyolojik konumu, hukou sistemi ve kutuplaşma başlıkları altında incelenmiştir. Ele alınan öznellik şartlarının en

temel göstergelerinden birini işçi hareketleri oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile dar anlamda işçiler geniş anlamda toplum, dijital dönüşümde yaşamış oldukları sorunları sosyal hareketlerle çözümlenmeye çalışmaktadırlar. En temel sorun faktörünü ise ücretler oluşturmaktadır.

Dijital dönüşümde özellikleri derinleştiren şartların incelenmesi toplumun tüm kesimlerini kapsayan daha adil ve eşitlikçi dönüşüm politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması adına büyük önem taşımaktadır. Özelliklerin derinleşmesi mevcut sosyal politika sorunlarının artmasının yanı sıra yeni toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde yeterli bir analiz çalışmasının yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmada Çin özelinde; *dijital dönüşüm sürecinde öznellikleri artıran şartlar nelerdir? Bu şartlarda oluşan temel sorunlar nelerdir ve toplumsal yansımaları nasıldır?* Sorularına cevap aranmıştır.

Kavramsal Çerçeve ve Literatür Özeti

Öznellik (subjectivity), felsefi anlamda özne kelimesinden gelmekte ve bakış açılarını, duyguları, inançları, arzuları ve diğer benzersiz bilinçli deneyimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Gerçeklerden ziyade kişisel inançların veya duyguların etkisini ortaya koymaktadır. Bireyin dünya hakkındaki bilgi ve anlayışını özetlemektedir (Sharp, 2020; Asıl, 2024, s. 281). Toplumsal ve çalışma yaşamında kolektif düzenlemelerin, politikaların ve hareketin zıddı anlamında da kullanılan öznellik, vatandaşlar için beklenen öznel faydanın hükümet tarafından karşılanmaması yanı sıra ayrımcı, eşitsiz ve adil olmayan tutumlarını (Maffioletti ve Santoni, 2005) ve mağdur olan tarafın bunu çözme sürecindeki bireysel çabalarını ifade etmektedir. Nitekim hükümetlerin kapsayıcı eşitlikçi ve adil sosyal politikalarının yetersiz olması durumunda (bireyselleşen iş ilişkileri sebebiyle yalnızlaşan gruplar için) örgütlenmeler ve kolektif hareketler, haklarının savunulmasında ve daha eşitlikçi toplumların inşasında kilit bir rol oynamaktadır. Toplumun belirli bir kesimini dahil etmeyen ve onları ötekileştiren bir anlamda öznellikleri çerçevesinde hareket etmeyi zorlayan yaklaşımlar önemli sorunlara yol açmakta (McCabe, 2007; Pérez-Ahumada ve García-Castro, 2024) çözümlerini farklı girişimlere bırakmaktadır (Britannica, 2025; Lazar, 2025).

Nitekim Çin'de devlet girişimleriyle yönlendirilen dijitalleşme; vatandaşlık uygulamaları, platformlar ve veri altyapıları aracılığıyla ve yeni dijital öznellik şartları oluşmuştur. Örneğin sosyal kredi

uygulamaları, platform emek sistemleri ve farklı gözetim araçlarını içeren dijital teknolojiler bireylerin; eylemlerini, uyumlarını ve sosyal rollerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir (Creemers, 2018; Chen, Wang, & Zhang, 2018; Kalashyan, 2023). Diğer bir ifade ile hükümet yapısı tarafından kontrol edilen dijital platformlar, çalışanların davranışlarını daha fazla düzenleyen algoritmik sistem içinde şekillendirilmiştir (Sun ve Chen, 2021). Yaşanan sorunların çözümünün hükümet politikalarıyla sağlanamaması kolektif çözümleri öncelikli hale getirmiştir. Resmi düzeyde oldukça sınırlı kalan ve otoriter devlet yapısı altında şekillenen kolektif eylemler çoğunlukla gayri resmi bir çerçevede öznellik şartlarında gerçekleşmiştir (Yang, 2009).

Eylemler çoğunlukla hukou sistemine göre daha dezavantajlı olan kırsal kesim kökenli işçilerinde yaygındır. Kırdan kente göç etmeleri sebebiyle kendilerine göçmen işçiler de denilen bu grup genelde en zor işleri yapmakta ve ücret alacakları konularında sorunlar yaşamaktadırlar. Kolektif platformlarda kendilerini ifade etme avantajı kısıtlı olan bu grup öznellik şartlarında; marjinalleşme, güvencesizlik, yoksullaşma ve resmi yasal korumalardan dışlanma deneyimleri ile ön plana çıkmaktadırlar (Greenfield ve Pringle, 2002; Wang, 2009; Elfstrom ve Kuruvilla, 2014; Huang ve Tsai, 2022). Bu kapsamda Creemers (2018); Çin'in Sosyal Kredi Sistemi'ni (SKS), vatandaş davranışını ve özneliğini şekillendiren merkezi bir dijital yönetim mekanizmasından bahsetmiştir. SKS'nin; niceliksel değerlendirme, itibar ve uyumluluğa dayalı bir yönetim ortamı yaratmak için devlet kurumlarından, ticari platformlardan ve yerel yönetimlerden gelen verileri nasıl entegre ettiğini göstermiştir. Aynı zamanda bir davranışsal standardizasyon sistemi olan SKS özneliğin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü söz konusu yönetim mekanizması, aktivizm sınırlarını şekillendirmekte, kolektif eylemleri engellemekte ve istikrar odaklı güçlü bir ulusal kimlik inşa etmektedir (Creemers, 2018). Ayrıca bu sonuç için Nguyen, Lafrance ve Vu (2023); tüm bu gelişmelerin insan haklarını göz ardı eden toplumsal bir paradigma riski taşıdığını ifade etmişlerdir (Nguyen, Lafrance ve Vu, 2023).

Ollier-Malaterre (2024); gözetim altında öz disiplin, rehberlik altında katılım ve toplumsal uyumla bağlantılı ahlaki sorumluluk olmak üzere üç temel bileşenini tanımlamıştır. Siyasi kimlik oluşumunun muhalefeti sınırlayan ve sadık katılımı teşvik eden yönetim yapılarına nasıl yerleştiğini vurgulamıştır. Toplumsal hareketler açısından büyük önem taşıyan bu yaklaşım, özneliğin aktif inşasına da dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Ollier-Malaterre dijitalleşmenin oluşturduğu öznellik şartlarını; hukou sistemi-SKS sistemi, ücret temelli toplumsal hareketler, göçmen işçilerin konumu

ile ilişkilendirerek açıklamıştır (Ollier-Malaterre, 2024). Yu (2024); 1990'ların ortalarından bu yana, dijital uçurumun birçok kişiyi geride bıraktığını siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, eğitimsel ve kariyer anlamında fırsatları ellerinden aldığını savunmuştur. Ayrıca bu durumun ülkenin ekonomik ve teknolojik eşitsizlikleri anlamada önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Yu, 2025).

Öte yandan Liu (2019); platform ekonomisinin istihdamı nasıl sömürücü ve güvencesiz hale getirdiği, çoğunluğunun göçmen işçiler (kırdan-kente göç edenler) tarafından oluşturulduğu bu kişilerin ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü, kötü çalışma koşulları, istihdam istikrarsızlığı, düşük ücretler ve sosyal güvenlik eksikliği gibi sorunlara maruz kaldıklarını, resmi yazılı sözleşme veya yasal korumadan uzak olduklarını ve bunun hukou (hane halkı kayıt sistemi) nedeniyle oluştuğu konularına odaklanmıştır (Liu, 2019). Sun (2018) platform ekonomisindeki sıkı algoritmik kontrolü ve sömürücü çalışma koşullarını ortaya koymuş bu duruma güçlü bir eleştiri getirerek platformlardaki asimetrik güç ilişkilerine odaklanmıştır (Sun, 2019). CLB (Çin İşçi Bülteni) raporları; Çin'deki hukou sisteminin toplumu "kırsal" veya "kentsel" sakinler olarak sınıflandırdığını, kırsal kesimin kentsel refaha (eğitim, sağlık, konut) sınırlı erişiminin olduğunu, istikrarlı işgücü korumalarından dışlandıklarını, düşük ücretli, geçici veya inşaat sektörü işlerinde yoğunlaştıklarını, ücret alacakları sorunları yaşadıklarını, dijital marjinalleşme yaşadıklarını aynı zamanda platform ekonomik yapıda yoğunlaştıkları için dijital yönetim reformlarından en fazla etkilendiklerini ortaya koymuştur (CLB, 2024).

Ekonomik anlamda elde edilen büyüme ve ilerlemenin toplumun tümünü kapsamaması ve her tabakasına yansıtılması temel eşitlik ve adalet ilkesinin bir gereğidir. Elde edilen büyüme ve ilerlemenin toplumun sadece belirli bir kesimine yönelik olması diğer kesimlerin göz ardı edilmesi, dışlanması ve kendi kaderine terk edilmesi farklı sosyal sorunları da beraberinde getirecektir. Bu nedenle sosyal hareketler; göz ardı edilen, dışlanan ve kendi kaderine terk edilen bireyler için var olma çabasının en temel göstergesidir. Nitekim Çin dijitalleşmesi özellikle kırsal kesim için; dışlanma, gözardı edilme ve kendi kaderine terk edilme anlamına gelmektedir. Oluşan yeni şartlar ücret alacakları temelinde sosyal hareketler ile karşılık bulmuştur. Toplumun bir kesimi için yoksullaşma anlamına gelen öznellik şartları ve bunun ücret alacakları ile temellendirilerek sosyal hareketlere dönüşmesi yeni bir sosyolojik olgu özelliği taşımaktadır. Bu yeni sosyolojik olguda: 2000'li yılların başından itibaren yaşanan dijitalleşme ile toplum nezdinde ilerleme kaydedilmiş sosyolojik bir refah oluşmuştur. Sağlanan ilerleme ve refaktan kentsel kesim geniş avantajlara sahiptir. Kırsal kesimin

dışlanması, gözardı edilmesi ve kendi kaderini terk edilmesi öznellik şartlarını temellendirilmiştir. Kırsal kesimin bu konumu, sosyal hareketler ile karşılık bulmuştur. Gerçekleştirilen sosyal hareketler, ücret alacakları ile temellendirilmiştir.

Yöntem, Sınırlılıklar ve Desen

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde (nitelikli) betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem olayların kapsamlı özetini sunma amacı taşımasının yanı sıra konuyla ilgili kim, ne, nerede ve nasıl sorularını esas almaktadır. (Nitelikli) betimsel analiz yöntemi belirli bir olguya odaklanmak yerine yeterince anlaşılmamış bir araştırma alanı hakkında bilgi edinmeye odaklanan çalışmalar için ideal görülmektedir. Ayrıca bu yöntem diğer yöntemlere kıyasla daha kategorik ve kavramsal özellikler taşıdığı için (örneğin vaka çalışmalarına göre) daha az yorum gerektirmekte ve daha az karmaşık yapıda bir örüntü sunmaktadır. Aynı şekilde betimsel analiz, genellikle nitel araştırmada kullanılan ve toplanan verileri sistematik bir şekilde özetlemeyi ve yorumlamayı amaçlayan bir analiz yaklaşımıdır. Bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunma, verileri önceden belirlenmiş temalara göre özetleme, yeni temalar/kavramlar çıkarma temel amaçlar arasındadır (Baltacı, 2019; Erdoğan, 2020; Ültay, Akyüz ve Ültay, 2021; Ayton, 2023).

Yapılan çalışma Çin dijitalleşmesinde yaşanan ilerlemenin ve elde edilen refahın toplumun tümünü kapsamaması bir kısmını marjinalleştirilmesi, öznellik şartlarına terk etmesi üzerine kurgulanmıştır. Hukou yapısına (ana toplumsal tabakalaşma sistemine) bağlı olarak bir kesimin yalnızlaştırıldığını bir anlamda kendi kaderine terk edildiğini ve bu grubun yoksullaşarak çözümünü sosyal hareketlerde bulduğunu esas almaktadır. Bu olgu öznelleşen toplumsal tabakanın (kırsal kesimin) sosyal hareketler ile (ücret alacakları sorunu ile somutlaştırılarak) var olma mücadelesine dönüşmüştür. Dolayısıyla temelde hükümet yapısının ve iktidar partisinin otoriter tutumu ve sendikaları baskılayan yönü resmî belgeler, raporlar ve istatistikler ile tam olarak gözlemlenemediğinden ve birincil kaynaklara kısıtlı bir erişim söz konusu olduğundan (nitelikli) betimsel analiz ideal bir yöntem olarak tercih edilmiştir. Çoğunlukla söz konusu sosyal tabakanın önemli bir temsilcisi konumunda olan CLB (Çin İşçi Bülteni) verileri temel hareket noktasını oluşturmuştur. Dolayısıyla çalışmada öncelikle Çin dijitalleşmesinin kırılma noktaları ve temel özellikleri ele alınmıştır. Sonrasında dijitalleşmede öznellik şartlarını tetikleyen temel etmenler; Çin Komünist partisinin otoriter

yapısı, firmaların küresel entegrasyonu, en üst sendika konumunda olan ACFTU'nun konumu ve işçilerin sosyolojik konumu ana başlıkları çerçevesinde ele alınmıştır.

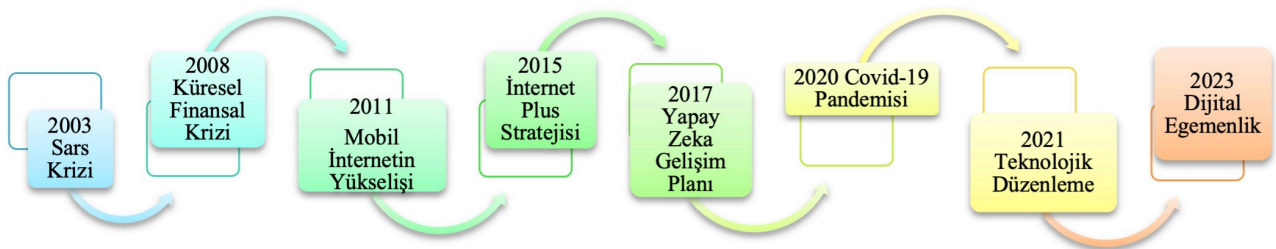
Çin Dijital Dönüşümü

Çin 2000'li yılların başından beri bilim ve teknoloji yeteneklerini ekonomik kalkınma için öncelik haline getirmiştir. Geleneksel endüstrilerini yükseltme, gelişmekte olan ve üst düzey teknolojilerde küresel lider olma yeteneğini ülkenin gelecekteki başarısı ve uzun ömürlülüğü için anahtar olarak görmüştür. 2023 reformunda belirtildiği gibi, *bilimsel ve teknolojik yenilik*, Çin'in modernizasyon hamlesinde temel bir konuma sahiptir (Huld, 2023). Diğer bir ifade ile günümüzde dijital ekonomi, Çin'in ekonomik gelişimini yönlendiren temel bir güç olma özelliği taşımaktadır. Nitekim 2012-2021 yılları arasında Çin dijital ekonomisinin ortalama büyüme oranı %15,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 2021 yılı itibariyle 7 trilyon \$'a yükselen dijital ekonomik hacmin GSYİH'deki payı ise %20,9'dan %39,8'e yükselmiştir (China's Daily, 2022; NBSC, 2025). 2000'li yılların başlarından günümüze kadar olan süreçte birçok ulusal ve/veya küresel gelişmeden etkilenen Çin dijital dönüşümünün temel kırılma noktalarını; sars krizi, küresel finansal kriz, mobil internetin yükselişi, internet plus stratejisi, yapay zeka gelişim planı, Covid-19 pandemisi, teknolojik düzenlemeler, dijital egemenlik eğilimleri oluşturmaktadır (Şekil 1).

Kaynak dağıtımını yönlendirme, üretkenliği artırma, doğrudan ya da dolaylı olarak veri ve bilgi teknolojilerini kullanma vb. özellikler Çin dijital dönüşümünün uzantıları olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde; büyük veri, bulut bilişim, nesnelerin interneti, blok zincir, yapay zekâ, 5G vb. bileşenler dijital ekonomiyi destekleyen temel girdilerdir (Wu, 2022). İlk olarak 2003 Sars krizi Çin dijital

Şekil 1

Çin Dijital Dönüşümünün Kırılma Noktaları

Kaynak: (CLB, 2025a; Yurong, 2020) derlenerek hazırlanmıştır.

dönüşümünün erken dönemini hızlandırmıştır. Halkın evde kalmasını teşvik eden uygulamalar çevrimiçi alışverişe olan ilgiyi arttırmış ve bu dönemde Çin, e-ticaret altyapısını oluşturan Alibaba'nın Taobao platformunu faaliyete geçirmiştir. Dijital dönüşümün bir diğer kırılma noktasını ise 2008 finansal krizi oluşturmaktadır. Kriz etkilerinin aşılması amacıyla dijital alt yatırımlar hızlandırılmış, yüksek hızlı internet ve mobil ağlar yaygınlaştırılmıştır. 2011-2013 yılları arasında akıllı telefonların yaygınlaşması ile 3G/4G bağlantı ağları kurulmuş ve mobil internet kullanımı yaygınlaşmıştır. Aynı dönemde Alipay ve WeChat gibi ödeme sistemleri hızla benimsenmiştir. 2015 yılında Başkan Xi'nin İnternet Plus Stratejisi geleneksel sanayi sektörlerinin; internet, bulut bilişim, büyük veri ve IOT (nesnelerin interneti) ile entegrasyonunu teşvik etmiştir. Bu gelişme dijitalleşmenin sanayiye entegrasyonunu hızlandırmış ve yeni iş modelleri yaygınlaşmıştır. Öte yandan Çin 2017 yılında, 2030 yılına kadar dünyada yapay zekâ lideri olmayı hedefleyen bir strateji açıklamıştır. Bu plan; yapay zekâ, büyük veri, bulut bilişim vb. teknolojilere yatırımın önünü açmış ve dijital dönüşümün temel taşlarını güçlendirmiştir. 2020 yılında Covid-19 pandemisi dijitalleşmeyi zorunlu kılmış dolayısıyla uzaktan çalışma, çevrimiçi eğitim, dijital sağlık vb. uygulamalar dijital dönüşümü hızlandırmıştır. 2021-2022 yılları arasında teknoloji şirketlerine yönelik düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler dijital kapitalizmin yeniden şekillenmesine yol açarken devletin dijital ekonomideki rolünü güçlenmiştir. 2023-2025 yılları arasında ise yapay zekâ çipleri, işletim sistemleri, dijital para birimleri vb. alanlarda yerli üretimi teşvik eden politikalar benimsenmiştir. Bu kapsamdaki politikalar, dijital ekonominin ulusal güvenlik ve bağımsızlık perspektifinden şekillenmesinin önünü açmıştır (Foote ve Atkinson, 2020; Huang, 2020; Shi-Kupfer ve Ohlberg, 2019; Zhang ve Chen, 2019). Özellikle; Çin Halk Bankası'nın (PBOC) 2022-2025 Fintech (Finansal Teknolojiler) Kalkınma Planını yayınlaması, arz talep dengesizliğini giderecek Doğu Verisi-Batı Hesaplaması Planını yayınlaması, Çin Siber Uzay İdaresi'nin (CAC) sınır ötesi veri aktarımı için güvenlik incelemelerine ilişkin gereklilikleri ayrıntılı olarak açıklayan Veri İhracatı Güvenlik Değerlendirme Tedbirlerini kabul etmesi, web 3.0 inovasyon ve teknoloji uygulamaları, Covid-19 sonrası dönemin önemli girişimlerini oluşturmaktadır. Aynı şekilde ekonomiyi düzenleme adına 2021 yılında Devlet Pazar Düzenleme İdaresi'nin (SAMR) yeni tekel karşıtı yönergeleri yayınlaması, Veri Güvenliği Yasasının (DSC) yürürlüğe girmesi, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK), Veri Güvenliği Kanunu ve Siber Güvenlik Kanunu'nun güçlendirilmesi,

2022 yılında Mobil İnternet Uygulama Bilgi Hizmetlerine İlişkin Gözden Geçirilmiş İdari Hükümlerin Yayınlanması vb. gelişmeler Covid-19 sonrası dönemin önemli girişimlerinden bazılarıdır (Wu, 2022).

Öte yandan Çin dijitalleşmesinin üretkenliği artırma, toplumsal dengeyi yeniden teşvik etme, yeni sektörlerde işler yaratma gibi olumlu etkilerinin yanı sıra geleneksel sektörleri bozma, özellikle imalat sektöründeki orta dereceli çalışanlar başta olmak üzere iş kayıplarına yol açma, finansal istikrarı bozma, düzenleme ve denetleme zorlukları gibi olumsuz eğilimleri de beklenmektedir. Beklenen olumsuz eğilimlere karşılık; aktif işgücü piyasalarının etkinleştirilmesi, sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesi, etkin rekabet piyasası politikaları, düzenleyici boşlukların kapatılması için düzenli gözetim ve denetim, verilerin gizliliği ve tüketicilerin korunması, e-devlet uygulamaları, dijital yapıda destek sürdürülebilirliğinin sağlanması, etkin eğitim politikası, küresel standartların belirlenmesinde daha aktif rol oynama vb. politikaların tercih edilmesi beklenmektedir. Aynı şekilde dijitalleşmenin belirli kesimler üzerindeki yıkıcı etkisi, işgücünün yeniden eğitilmesinde yaşanan eksiklikler, emeklilik yaşına yaklaşan işçiler başta olmak üzere güçlü bir sosyal güvenlik ağının eksikliği, açık ağları teşvik eden ve rekabeti teşvik eden politikaların yaygınlığı, küresel inovasyon sistemine aşırı entegrasyon, birleşen veya yeniden oluşan iş ilişkilerini kapsayan hukuksal zeminin oluşmaması, veri gizliliğine ve tüketicinin korunmasına yönelik zayıf düzenlemeler ve uygulamalar, okur yazarlık düzeyinin düşüklüğü sebebiyle e-devlet hizmetlerinden faydalanamama, internet kullanımının özellikle kırsal kesimlerde yaygınlaşmaması, güncel ve etkin eğitim politikalarının yokluğu ya da fırsat eşitliğinin sağlanamaması vb. konular (Zhang ve Chen, 2019) beklenen olumsuz eğilimleri güçlendirmekte ve risklere karşı öznellik şartlarını güçlendirmektedir.

Dijital Dönüşümde Öznellik Şartlarını Tetikleyen Temel Etmenler

Çin Komünist Partisi'nin Otoriter Yapısı ve Piyasa Odaklı Politikaları

Çin Halk Cumhuriyeti'nde tek yönetim partisi olan ÇKP 2023 yılı sonunda 99 milyona ulaşan (nüfusun yaklaşık %7'si) üye sayısı ile toplumun neredeyse tüm kesimlerine nüfuz etmiştir. Tüm parti kurumları gerek devlete ait gerek özel şirketler ve tüm sosyal örgütlerde aktif faaliyet göstermektedir. Sadece taban düzeyinde örgüt sayısı 5 milyonu aşmıştır. 1921 yılında kurulan ÇKP yıllar içerisinde güç tabanını hızla genişletmiş 1949 Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar

yönetimde yer almıştır. Halen yönetimde bulunan ÇKP'nin ideolojisi zaman içinde değişmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Temelde Marksizm-Leninizm fikrini esas alan parti, en derin ideolojik değişimini 1978 yılında yaşamıştır. Bu tarihten sonra reform ve açılma hareketleri ile piyasa temelli yaklaşımını tamamlamıştır. *Çin özelliklerine sahip sosyalizm* şeklinde tanımlanabilen bugünkü sistemi, son 30 yıldır etkileyici ekonomik başarılarla ve siyasi istikrara imza atmıştır. Halkın büyük çoğunluğu üzerinde de olumlu bir etki yaratan bu özelliği, geniş çapta onaylanmasının en temel gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. İkinci gerekçe ise halkın demokrasi ve insan hakları konusundaki kaygılarının ikincil öneme sahip olduğu yönündeki yaklaşımlarıdır (Statista, 2025b). Diğer bir ifade ile kalkınma ve refah algısının temel ihtiyaçlar üzerinden değerlendirilme eğilimi yaygındır. Üçüncü gerekçe ise uluslararası boyuttadır. ABD-Çin küresel gerginliğinin halk nezdinde ulusal dayanışma tutumuna dönüşmesi Xi yönetimini meşrulaştırmıştır. Aynı etkinin demokrasi ve insan hakları kapsamında görüldüğüne dair belirtiler ise yok denecek kadar azdır (Statista, 2025b; Worldbank, 2022, s. 6). Kendini sosyalist bir ülke olarak tanımlayan Çin'in özellikle işgücü piyasası üzerindeki baskısı devam etmektedir. Hem meşruiyetini işçi sınıfı üzerine kurması hem de emek sömürsünün olması önemli bir çelişki alanını oluşturmaktadır. Sosyal adalet algısını hem ulusal hem de uluslararası düzeyde zarar veren Çin'in özellikle işçi sınıfına yönelik politikaları, dijital dönüşümün kritik bir yönünü oluşturmaktadır (Çakmak, 2022, s. 2144).

Öte yandan Çin hükümeti 2014 yılından itibaren tarımsal ve kentsel *hukou* arasındaki ayrımı kademeli olarak ortadan kaldırma reformlarına girişmiştir. *Hukou* sahipleri arasındaki eşitsizlikleri gidermek ve ekonomideki işgücü hareketliliğini iyileştirme amaçları taşıyan reform girişimleri, dijitalleşmeyle farklı bir boyuta evrilmiştir (Wong, 2019). Nitekim yaşanan dijitalleşme olanaklarının; idare süreçlerini kolaylaştırması, hane halkı kayıtlarının daha verimli bir şekilde yönetilmesine olanak sağlaması, vatandaşlar için bürokratik engellerin azaltılması, kamu sağlık hizmetleri başta olmak üzere sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırması vb. konularda kolaylıklar sağlaması beklenmiştir (Lee, 2024). Ancak dijitalleşmenin idari verimliliği ve hizmet sunumu artırılırken devletin denetim ve gözetim yeteneklerini güçlendirmesi önemli bir endişe alanını da oluşturmuştur. Bu yönüyle hem otoriteye (zorlayıcı uyum) hem de bir çıkarlar kümesine (gönüllü uyum) güvenmek bireyleri bir dizi kültürel ve politik norma uymaya yönlendirirken bu yapı ÇKP'ye etkili, tutarlı ve kültürel bir gözetleme avantajı sunmaktadır (Cassiano, 2019). Aynı şekilde yaşanan dijitalleşmenin

sunduğu temel örüntü tanıma teknikleri, devletlerin ve şirketlerin bireysel davranışları, siyasi görüşleri ve iletişimlerini izleyebilmesini sağlayacak bir güç sunması ÇKP'yi daha da güçlendirmiştir. İnternet ortamındaki fikir ayrılıklarını ve karşıtlıklarını belirlemek, kökünü kazımak, kişisel gözetleme sağlamak ve ülkenin hakimiyetine genel olarak muhalif olan bölgelerdeki (Xinjiang, Tibet gibi) siyasi faaliyetleri kontrol etmek için siyasi partinin bu teknolojileri uzun zamandan beri kullanması (Acemoğlu, 2024, s. 17) kontrol etme ve gözetleme gücünü daha da arttırmıştır. Örneğin Çin medyası vatandaşların hukuk sistemindeki deneyimlerini propaganda ederek rejim meşruiyetine ve etkili yönetime katkı sağlamaktadır. Ayrıca ÇKP, kendi pozisyonunu ve politika hedeflerini dayatmak için ideolojik ve askeri olmak üzere diğer otorite türlerini de kullanmaktadır (Stockmann ve Gallegher, 2011, s. 436).

Çin hükümetinin en önemli argümanlarından birini yoksulluk sorunu ile yaptığı mücadele oluşturmaktadır. Yaklaşık 40 yıl önce nüfusun %90'ının (800 milyondan fazla kişinin) yoksulluk sınırı altında yaşadığı düşünülürken günümüz yoksulluk oranları önemli bir başarı olarak görülmektedir. Nitekim 1978 yılında %97,5 olan kırsal nüfusun yoksulluk oranı, 1990 yılında %73,5 iken 2000 yılında %49,8 olmuş 2010 yılında %17,2 iken 2013 yılında %8,5 olmuş 2019 yılında %0,6 iken 2020 yılında bu oran 0 olarak belirtilmiştir (NBSC, 2025). Bu gelişme gerçeği yansıtmadığı ya da sürdürülebilir olup olmadığı yönünde eleştirilmektedir. Örneğin yoksulluğu ölçmek için kullanılan uluslararası ölççeklerin güncel olmadığı diğer bir ifade ile yoksulluğu ölçmek için kullanılan ölçütlerin hatalı olduğu savunulmaktadır. Tüm gelirin yiyeceğe harcanması durumunda giyim, barınma, eğitim vb. diğer insani ihtiyaçlardan yoksun kalma gözardı edilmektedir. Aynı şekilde enflasyon oranları dikkate alındığında yoksulluk oranları akut hale gelmektedir (Haselby, 2025). Buna göre Dünya Bankası'nın baz aldığı yoksulluk sınırının yanlış ve güncelliğini yitirmiş durumda olması piyasa çözümlerinin de zayıflığını örtmektedir. Bu nedenle Çin'in yoksulluğu azaltmada karşı karşıya kaldığı zorluklardan bazıları şu şekilde özetlenebilir: Yeni bir yoksulluk sınırı belirlenmelidir, zayıflıklar yönler azaltılmalı ve yoksulluktan kurtulanların tekrar yoksulluğa düşmemeleri önlenmelidir, eşitsizlikler azaltılmalı yoksulluğun azaltılmasındaki başarıların finansal sürdürülebilirliği sağlanmalı ve kırsal alanlar kalkındırılmalıdır. Diğer bir ifade ile dijital dönüşümde yoksulluğun kalıcı olarak ortadan kaldırılması ve refahın sürdürülebilir olması gerekmektedir. Buna göre yoksulluk sınırının hesabında küresel yoksulluk komisyonunun sınırı (1,90 \$ uluslararası mutlak yoksulluk sınırı yerine

3,20\$ olan alt ve orta gelirli ülkelerde tipik yoksulluk sınırı) dikkate alınmalıdır. Hastalıklar, öngörülemeyen olaylar, iş kayıtları, uzun vadeli işsizler, çocukların eğitim maliyetleri, olumsuz hava olayları, emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar vb. şoklara karşı politikalar geliştirilmelidir. Kentsel-kırsal alanlar, Batı-Kıyı illeri, il içinde daha iyi ve daha kötü durumda olan ilçeler, kadınlar, yaşlılar, çocuklar, engelliler, etnik azınlıklar vb. savunmasız gruplar arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve bu kapsamdaki politikaların sürdürülebilir hale getirilmesi gerekmektedir (Marchisio, 2019). Nitekim 2000'li yılların başında 0,387 olan gini katsayısı 2005 yılında 0,409 2010 yılında 0,437 olarak hesaplanırken 2020 yılı itibariyle bu katsayı halen yüksek sayılabilecek 0,371 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifade ile gelir dağılımı adaleti 2000'li yılların başındaki düzeydedir. Kentsel hane halklarının temel gelirleri kırsal hane halklarının temel gelirlerinden üç kat daha fazla, Doğu Bölgesi'ndeki temel gelirler Batı Bölgesi'ndeki gelirlerden iki kat daha fazla, kadınların gelirleri ise erkeklerden %20 daha düşüktür (Worldbank, 2025). Öte yandan yoksulluğun azaltılmasına yönelik çabaların kamu maliyesi üzerindeki yükü çok büyük olduğundan mali açıdan sürdürülebilirlik önemli bir yönü oluşturmaktadır (2019 yılı itibariyle 150 milyar \$'dan fazla). Kamu kaynakları özellikle COVID-19 sonrası dönemde daha fazla önemli hale gelmiştir. Bunun yanında toplum nezdinde asgari gelirin sağlanmasının ahlaki bir zorunluluk olarak görülmesi durumunda üretim ve hizmet sektörlerindeki dönüşüm sebebiyle istihdam fırsatlarının yeniden değerlendirilmesi hayati bir önem taşımaktadır (Marchisio, 2019).

Dijital dönüşümde Çin hükümetinin temel rollerinden birini yasal düzenlemeler oluşturmaktadır. Hem oluşan yeni çalışma modellerini kapsayan düzenlemelerin eksik olması hem de mevcut çalışma modellerinde yaşanan eşitsizlikler, hükümet kanadını yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bu kapsamda örneğin göçmen işçilerin çoğu zaman resmi istihdam sözleşmelerinden yoksun çalışmalarını hak arama ve sınırlı farkındalık sorunları ile durumları daha da karmaşık bir hal almıştır. Bu ve benzeri nedenlerle yasal yardımlara ulaşamama veya yargı süreçlerinin yavaş temposu cesaret kırıcı olarak görülmektedir. Bu durum gig ekonomisinin taşıdığı belirli belirsiz işçi-işveren ilişkileri nedeniyle daha da önem kazanmıştır. Çin kapitalizminin yeni bir dönemi olarak kabul edilen bu dönemde işçi hareketleri devlet baskısı ve taban direnişinin yeni bir dinamiği olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifade ile dijitalleşme ile yükselen gig ekonomisi yeni güvencesizlikler taşımaktadır (Ngai, 2022; Xu, 2022, s. 14-15; Zhou, 2022, s. 12-13).

Bu kapsamda ÇKP dijital dönüşümde merkezi ve stratejik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda ulusal stratejilere (made in China, Dijital Çin Girişimi, 5G, AI vb.) öncülük etmektedir. İş kararlarını parti ideolojisi ve devlet politikaları ile uyumlu hale getirmek için büyük teknoloji firmalarına (Ör: Alibaba, Tencent, Huawei vb.) parti komiteleri yerleştirmektedir. Veri akışında ulusal ve küresel kontrol sağlamak adına siber güvenlik ve veri güvenliği yasaları uygulamaktadır. Kamu güvenlik organlarının faaliyetlerini izlemek amacıyla Skynet, Sharp Eyes gibi dijital gözetim sistemlerini kullanmaktadır. E-yönetim platformları geliştirmekte ve sivil-askeri kullanım entegrasyonu için çaba harcamaktadır. Uluslararası dijitalleşme normlarını şekillendirmek için küresel kuruluşlarda aktif olarak yer almaktadır. Wechat, Douyin gibi devlet tarafından işletilen medya platformları aracılığıyla sansür ve propaganda faaliyetleri yürütmektedir (Drinhausen, Huotari, Lee ve Legarda, 2021; Huld, 2023).

Firmaların Küresel Entegrasyonu, Rekabet Politikaları ve Platform Kapitalizmi

1978 yılından bugüne kadar daha âdem-i merkezîyetçi piyasa odaklı sisteme doğru kademeli bir ekonomik reform döneminden geçen Çin'de devlet dışı kolektif mülkiyete sahip işletmelerin sayısı %93 düzeyine ulaşmıştır. Büyük ölçüde özel mülkiyete sahip bir ekonomide işçilerin refahının nasıl etkilendiği önemli bir sorun alanını oluştururken temel dinamik alanını göçmen işçi faktörü oluşturmaktadır. Piyasa odaklı bir sisteme geçişin kırsal kesimden gelen ucuz işgücü arzıyla körüklenmesi bir yandan ekonomiyi kalkındırırken bir yandan temel hak ihlallerinin yaygınlaşması 1990'lı ve 2000'li yılların temel sorun alanını oluşturmuştur. Toplu pazarlık ihtiyacını tetikleyen bu gelişme her ne kadar Yeni İş Sözleşmesi Kanununun (2008) yürürlüğe girmesinde etkili olsa da yasal sistemin halen zayıf olması ve marjinal işçilere uygulan(a)maması (Booth, Freeman, Meng ve Zhang, 2022, s. 976-979) özellikle kriz sonrası dönemde hem mevcut sorun alanlarını derinleştirmiş hem de yeni sorun alanlarını gündeme getirmiştir.

Dijital dönüşümün firmalar üzerindeki en belirgin etkisi istihdam alanında gerçekleşmektedir. Buna göre; dijitalleşme, yapay zekâ, robotik, otomasyon vb. alanlarda yaşanan gelişmeler üretim ve hizmet sektörlerine entegrasyonu hızlandırmakta ve önemli iş kayıplarına yol açmaktadır. Örneğin Foxconn ve Zongwei gibi şirketler sağlanan vergi indirimleri sübvansiyonlar ile üretim süreçlerini kısaltmak ve işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla çalışanların yerine robotları tercih etmektedir

(Financial Times, 2024). Dijital dönüşümün bir diğer etkisi ise istihdamı arttırması şeklindedir. Özellikle geçici ve platform tabanlı çalışma modelleri dijitalleşme ile yaygınlaşmaktadır. Çoğunlukla iş güvenliği, yan haklar veya yasal korumalardan yoksun olan bu kapsamdaki işler, katı performans ölçütleri ve iş yükünü arttıran yönleri ile güvencesiz bir istihdam alanı oluşturmaktadır. Özellikle yapay zekada yaşanan gelişmeler ile çok az düzenleyici denetimle yaygınlaşan piyasa odaklı gelişmeler, iş-yaşam arasında zaten belirsiz olan sınırların daha da bulanıklaşması, daha çok vasıflı işgücüne hitap eden yeni işlerin yaygınlaşması ve vasıflı işgücü arasındaki rekabetin artması eğilimleri, endüstri lideri firmalara kıyasla küçük firmaların rekabet avantajını koruyabilmeleri için yapay zekâ kullanımında daha agresif davranmaları vb. etkenler önemli risk alanlarını da beraberinde getirmektedir (CLB, 2023; Sun, 2024; ILO, 2025).

Ücret alacakları açısından küresel ekonomik dalgalanmaların yol açtığı ekonomik türbülanslar özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin bordro yükümlülüklerini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle inşaat ve tarım gibi endüstrilerde ücretlerin iş bittikten sonra ödenmesi, çalışanları savunmasız bırakmaktadır. Yerel hükümetler altyapı projelerine yetersiz fon sağlamamaları durumunda ücret alacakları sorunları görülebilmektedir. Aynı şekilde kentsel alanların kırsal alanlara kıyasla daha fazla dijital işlerden yararlanması bölgesel eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. Diğer bir ifade ile dijital dönüşümü daha hızlı olan Doğu ve Kıyı Bölgeleri'nin daha popüler hale gelmesi gelir eşitsizliği ve göç kalıplarını farklılaştırmaktadır. Diğer bir ifade ile dijital ekonomi bireylerde ve firmalarda eşitsizlik yaratmaktadır. Yüksek vasıflı işçiler ile düşük vasıflı işçiler arasında ve bölgeler düzeyinde eşitsizlik derinleştirmektedir. Özellikle büyük firmaların dijital alanda oluşturduğu oligopolistik yapı ve istihdamı optimize etme yönündeki çabaları, toplum düzeyindeki eşitsizlikleri tetiklemektedir. Her ne kadar dijital ekonomik yapıda büyüme adına önemli avantajlar yaşansa da toplum nezdinde eşitliği göz ardı eden uygulamalar önemli problemleri de beraberinde getirmektedir (Huang, 2024).

Ücret alacakları sorunlarında bireysel özelliklerden çok mülkiyet ve işyeri özellikleri büyük bir etkiye sahiptir. Özel işletmelerde ve mikro işletmelerde bu sorun daha yaygın iken büyük işletmelerde güçlü bir gelir akışı bu sorunu kısmen önlemektedir. Sendikaların varlığı ve iş sözleşmesine bağlılık, ücret alacaklarında önemli bir etki oluşturmaktadır. ACFTU'nun hem devlet yanlısı hem de işletme yanlısı tutumları belirleyici iken (kimi zaman etkisiz kimi zaman olumlu) grev dönemlerinde

arabulucu rolü aktiftir. ACFTU'nun çalışma koşullarını iyileştirdiği ve refahı arttırdığı yönünde bulgular da mevcuttur. İş sözleşmesine sahip olmak ücret alacakları sorununu azaltmaktadır. Göçmen işçilerin yaygın olarak karşılaştığı zorluklar arasında; sınırlı konut hakkı veya sınırlı erişim, dil engelleri, su kıtlığı, fiziksel ve psikolojik ruh sağlığı endişeleri, sosyal kutuplaşma, ayrımcılığa maruz kalma, olumsuz stereotipleme, işverenlerin kötü muameleleri vb. bunlardan bazılarıdır. Özellikle göçmen işçilerin ücret alacaklarını nedeniyle sergiledikleri protesto davranışları söz konusu şartları güçleştirmektedir. Yine bu davranışlara bağlı olarak işverenin artan kötü tutumlarının kısır bir döngü oluşturması, göçmen işçilerin şartlarını daha da zorlaştırmaktadır (Cheng, Nielsen ve Smyth, 2015, s. 15-18).

Özellikle inşaat sektöründe yer alan çok katmanlı taşeronluk sözleşmelerinin yaygın olması sebebiyle ödemelerin hükümet kurumlarından veya birincil yüklenicilerden akarak ilerlemesi; ödemelerin yapıl(a)maması eksik yapılması ya da kötüye kullanılması vb. durumlarla sonuçlanabilmektedir. Aynı şekilde yerel yönetimler veya proje geliştirici müteahhitler bütçe açıkları nedeniyle ödemeleri dondurabilmektedir. Ücret ödemelerinin zamanında ve tam ödenmesiyle ilgili yasalar olmasına rağmen uygulamada önemli tutarsızlıklar görülebilmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin işçi haklarının korunmasına karşın ekonomik büyümeye öncelik vermesi bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Aynı şekilde 2008 İş Kanunu uygulamasının şehirlerarasında farklılık göstermesi ve özellikle göçmen işçiler için eğitim düzeyi ile yüksek oranda ilişkili olması uygulamada görülen eksikliklerden bazılarıdır (Gallagher, Giles, Park ve Wang, 2015).

ACFTU'nun Konumu ve Hükümet/İşveren Yanlısı Stratejileri

Çin'de devlet yönetim yapısını yansıtan aynı zamanda hiyerarşik bir yapı içinde işleyen ACFTU resmi bir sendikadır. İşletmelerdeki sendikalar ACFTU'ya bağlı olup bağlı olmayan sendikalara müsamaha gösterilmemektedir. Bürokratik bir yapıya sahip olan ACFTU en üst düzeyde işçilerin çıkarlarını reforme etmekte ve temsil etmektedir. ACFTU'nun bu rolü dijital dönüşüm sürecinde daha da karmaşıklaşmıştır. Nitekim sınırlı bağımsızlığa sahip sendikanın işgücü piyasalarındaki değişime ayak uydurması giderek güçleşmiştir. Dijital dönüşümde ACFTU; platform çalışma türlerinin düzenlemesi, çalışma standartlarının savunulması, dijital platform çalışanlarının sendikalaşması, gig ekonomisinde iş anlaşmazlıklarının arabuluculuğu devlet, sermaye ve emek üçgeninin denge-

lenmesi, uluslararası işbirliği vb. roller kapsamında faaliyet göstermektedir. Örneğin ACFTU dijital dönüşümde özellikle platform çalışanların; uzun çalışma saatleri, sözleşme eksiklikleri, algoritmik yönetim ve sosyal sigorta eksikliği vb. konularda oluşan endişeleri yanıt vermekle görevlendirilmiştir. Aynı şekilde platform şirketlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi adına daha yumuşak yasalar ve yönergeler oluşturmak için çalışmaktadır. Bunun yanında Çin'in en büyük (Meitun, J.D. com, NetGase gibi) 100 internet şirketinin tamamı internet sektöründe çalışanların meşru haklarını ve çıkarlarını korumak, yüksek kaliteli işleri teşvik etmek amacıyla sendikalar kurmuşlardır. Bu kapsamda ACFTU; evlerin işyerleri haline gelmesi, uyuşmazlık durumunda arabuluculuk ve çözüme katılma inisiyatifinin alınması, sadece iş hayatı ile ilgili değil aynı zamanda sosyal faaliyetler için aktif hizmetlerin sunulması, işçilerin kendi sendikalarının kurmasının önünün açılması, yasal hakların korunması vb. konularda faaliyet göstermektedir (Global Times, 2022). Bu yönüyle AFTU dijital işgücü piyasalarına ilgisiz kalmamaktadır.

Öte yandan hem hükümetten hem de toplumdan ACFTU'nun görülen işçi hareketlerini kurumsallaştırılması yönünde artan bir baskısının olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle iş yasasının yürürlüğe girmesinden sonra ACFTU, firmalardan ve işyerlerinden sendikalar kurmalarını talep etmiştir. Bu talebe hem olumlu karşılık veren firma ve işyerleri hem de pasif ve kâğıt üstünde cevap veren firmalar ve işyerleri olmuştur. 1995 tarihli iş kanunu, ACFTU'nun tek yasal sendika olmasını şart koşturmuştur. Tüm sendikalar ACFTU'nun liderliğinde faaliyet göstermeli ve onu takip etmelidirler ve alt şubelerin yönetimi hiyerarşik bir sisteme bağlıdır. Hiyerarşinin en üstünde ÇKP liderliğini takip eden ulusal bir merkez bulunmaktadır. Ulusal merkezin altında 30 civarında eyalet sendikası ve 10 endüstri sendikası bulunmaktadır. En altta şirket veya işyeri düzeyinde sendikalar bulunmaktadır. En altta yer alan şirket veya işyeri sendikaları, faaliyet anlamında çok daha çeşitli ve daha bağımsızdırlar. ACFTU bunun faydasını farklı açılardan görmektedir. Sendika, firma veya işyeri yönetimi tarafından kurulmakta ve aktif sendika kurma talepleri karşılık bulmaktadır. Eğer firma veya işyeri sendikaları desteklenmiyorsa sendika kolaylıkla kâğıt üstünde kalmaktadır. Bu tür taban sendikalara *kâğıt sendikalar* denmektedir. Bu sendikalar faaliyet düzenlememekte, çaba göstermekten kaçınmakta ve çoğu zaman kendilerini işçilerden gizlemektedirler. Denetim durumunda ise ACFTU ile işbirliği olasılığı yüksek olduğundan kontrol avantajı sağlamaktadır. Aynı şekilde hiyerarşi dışında sendika kurulması yine ACFTU'ya bağlı gerçekleşmek zorundadır. Oldukça sınırlı olan bu girişimler

firma ve işyeri düzeyinde kurulan sendikalara kıyasla daha heterojen yapıdadırlar. Bu kapsamda kâğıt sendikaların varlığı *bastırma stratejisinin* uygulanması açısından önemli bir araç olma özelliği taşımaktadır. Kâğıt sendikaların işçilerin refahını arttırmadaki rolü çok az olmasının yanı sıra aktif üye kaydı için etkin çalışmadıkları da bilinmektedir (Booth, Freeman, Meng ve Zhang, 2022, s. 976-979).

Dijital dönüşüm sürecinde ACFTU'nun Çin'de tanınan tek sendika olması ve ÇKP liderliğinde faaliyet göstergesi önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bir anlamda göçmen işçiler kendilerini öznelleştiren halihazırda bulunan şartlara ek olarak dijital dönüşümün getirdiği zorluklar ve yeni şartlara maruz kalmaktadırlar. Batı demokrasilerinin tersine ACFTU'nun temel faaliyetleri, işveren ve devlet politikalarına doğrudan meydan okuma yerine sosyal istikrarı korumak şeklindedir. Diğer bir ifade ile göçmen işçiler ACFTU tarafından yeterli düzeyde temsil edilememektedir. Bürokratik, hiyerarşik ve yukarıdan aşağı çalışan ACFTU, taban katılımını zorlaştırmaktadır. Çatışmayı önleme ve arabuluculuk uygulamalarına odaklanan ACFTU kendinden bağımsız grevleri ve protestoları daha iyi entegre edebilmek için reformlar gerçekleştirmektedir. Genelde sınırlı ve sembolik kalan bu girişimler, yaşanan sorunları sendikal bazda çözümlenmekten uzaktır (Bai, 2011, s. 34-35; Traub-Merz, 2011, s. 33-34)

İşçilerin Sosyolojik Konumu, Hukou Sistemi ve Kutuplaşma

Göçmen işçiler, Çin hane halkı kayıt sisteminin esnek olmaması sebebiyle kentsel ikamet alamayan ve kırsal göçmen olarak yaşamına devam etmekte zorunlu olan toplumsal grubu oluşturmaktadır. Aynı şekilde göçmen işçiler, kentsel bir işyerinde çalışan ve kentsel bir alanda ikamet eden ancak kırsal hane halkı kaydı olan bireylerden oluşmaktadır. Bu kapsamda uygulanan hane halkı kayıtları binlerce yıldır vergilendirmeyi yönetmek ve göçü kontrol etmek amacıyla uygulanmaktadır. 1958 yılında komünist hükümet tarafından toplum refahı, kaynak dağılımı, iç göçün kontrolü, suç gözetimi vb. amaçlarla resmi olarak uygulanmaya başlayan *hukou* nerede doğarsa doğsun bunlar göçmen işçilerin çocuklarına da miras kalmaktadır. Temelde kentsel nüfusun ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşabilmesini hedefleyen *hukou* sistemi 1980'lerde önem kazanan ekonomik reform paketleri ile açığa çıkan ucuz işgücünün sağlanması adına daha da belirginleşmiştir. Yüz milyonlarca gencin Shenzhen ve Donguan gibi şehirler başta olmak üzere inşaat ve üretim alanlarına akın etmesi

eşitsizlik sorununu daha da arttırmıştır. Özellikle Pekin gibi büyük şehirlerde *hukou* kısıtlamalarının toplumsal ve ekonomik refahtaki ters yöndeki etkisi dijital dönüşümde de en temel sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Kentsel ikamet kısıtlamalarına yönelik uygulamalar (belirli yıl sosyal güvenlik sistemine ödeme yapmak gibi) olsa da nüfusun çoğunluğu için bu durum halen ulaşılamaz haldedir. İmalat (2022 yılı itibarıyla %27,4) ve inşaat (2022 yılı itibarıyla %17,7) başta olmak üzere birçok sektörde istihdam edilen göçmen işçiler; düşük ücrete ek olarak genellikle uzun saatler çalışma, çok az iş güvencesine ve birkaç sosyal yardıma sahiptirler. Örneğin 2009 yılında %42,8 olan istihdam sözleşme oranı 2016 yılında %35,1'e düşmüştür. Temel emeklilik maaşına sahip olma, iş kazası sigortasına sahip olma, sözleşmesiz kayıt dışı çalışma ve benzeri sorunlar dijital dönüşüm sürecinde artma eğilimindedir. Gerek sosyolojik gerek ekonomik dezavantaja sahip göçmen işçilerin sendikalara katılma ve örgütlenme oranları ise artma eğilimi göstermektedir (Booth, Freeman, Meng ve Zhang, 2022; Chan, 2010; CLB, 2023).

Öte yandan örneğin NBS (Çin Ulusal İstatistik Bürosu) 2022 verilerine göre uzun süreli göçmen işçiler kişi başı ortalama 22,6 metrekare yaşam alanına sahiptirler. Yurtlardan ziyade konaklama yeri kiralayan göçmen işçiler çoğunlukla aileleriyle birlikte kamu konutlarından dışlanmaktadır. Ancak ücra bölgelerde kötü inşa edilmiş veya harap binalarda küçük daireleri kiralayabilen göçmen işçiler, kazandıklarının önemli bir kısmını kira olarak ödemektedirler. Örneğin 2018 yılında Shanghai-Baoshan bölgesinde kiralar 500-1000 Yuan arasında değişirken ücretler 2600- 5000 Yuan arasında değişmektedir. Bu tür yerlerde doğup büyüyen çocuklar için de ölümcül riskler anlamına gelen bu şartlar çocukların kendi memleketlerinde kalması durumunda bile devam etmektedir. Nitekim COVID-19 karantina dönemlerinde en ağır şartlara maruz bırakılan göçmen işçiler herhangi bir izolasyon ve yardım önlemlerinden de uzak kalmışlardır (CLB, 2023). Bu kapsamda; kayıt dışı istihdam kalıpları, düşük ücret düzeyleri, güvencesiz çalışma koşulları, dar yaşam koşulları, ayrımcılık, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim, yetersiz devlet yardımları vb. sorunlar ile göçmen işçiler Çin dijital dönüşümünün en kırılgan toplumsal tabakasını oluşturmaktadır. Özellikle dijital dönüşüm politikalarının bu kesimi geride bırakan yaklaşımı halihazırdaki eşitsizlik sorunlarının önümüzdeki yıllarda daha da artacağını göstermektedir.

Öte yandan dijitalleşmenin göçmen işçiler üzerinde beklenen en önemli etkilerinden birini *dijital marjinalleşmenin* derinleşmesi oluşturmaktadır. Çoğunlukla herkesin bilgiye, eğitime, iş fırsatlarına,

sağlık hizmetlerine ve vatandaş katılım platformlarına eşit erişimini ifade eden dijital eşitliğin aksine dijital marjinalleşmenin toplumun bir kısmını geride bırakan, mevcut eşitsizlikleri derinleştirilen ve sosyal ilerlemeyi engelleyen doğası önemli bir tehdit alanını oluşturmaktadır. Nitekim bu kapsamda yapılan bir araştırmaya göre temel dijital teknolojinin iki türü olan internet ve e-ödeme sistemlerinde yaşanan gelişmeler temel kırsal-kentsel *hukou* uçurumunu genişletmektedir. Temel eğitim sistemiyle doğrudan bağlantılı olan bu ilişkide, yüksek eğitim ile dijital teknolojilerinin kullanımı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile eğitim olanaklarından yeterli düzeyde faydalanamayan kırsal *hukouların* dijital marjinalleşme riski daha fazladır. Özellikle bu etki kadın ve yaşlılar arasında daha da belirgin hale gelmektedir. Ayrıca geleneksel kültür normlarının yukarı doğru hareketlilik fırsatını kısıtlayan özelliği kırsal bölgelerde bilgi yönetimi becerileri gerektiren yüksek statülü işlere katılımı da zorlaşmaktadır. Bu durumun en temel etkilerinden birini sosyoekonomik olarak dezavantajlı grupların varlığı oluşturmaktadır. Dijitalleşme sürecinde bir anlamda geride kalan bu gruplar aynı şekilde beceri geliştirme fırsatlarından da mahrum kalmaktadırlar (Au, 2024, s. 1260-1262).

Göçmen işçiler kentsel iş gücünün kritik bir parçasını oluşturmaktadır. Kırsal kesimden bu gruptaki işçiler imalat, inşaat ve hizmet sektörleri başta olmak üzere emek yoğun işlerde istihdam edilmektedirler. Göçmen işçilerin ekonomik kalkınmaya olan çok önemli katkılarına rağmen genellikle güvencesiz işlerde çalışmaları, sosyal yardımlara sınırlı erişimlerinin olması, kamu hizmetlerinden faydalanma noktasında erişimlerinin kısıtlı olması vergi her türlü ayrımcılığa maruz kalmaları vb. sorunlar bu grubu sendikalara en fazla ihtiyaç duyan grup haline getirmiştir (CLB, 2025a).

Öte yandan dijital ekonomide çalışanların sahip olduğu becerilerle ihtiyaç duyulan beceriler arasında uçurumun olması önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Özellikle yaşlı ve kırsal kesim çalışanlarının yeni roller için gerekli olan eğitim seviyesinden yoksun olmaları bunun en temel gerekçelerinden biridir. Örneğin yaşlanan nüfusun yanı sıra 2023 yılı itibarıyla göçmen işçilerin sadece %52'sinin ortaokul eğitimi %14'ünün ise ilköğretim eğitimi almış olması bu noktada büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bahsedilen gruplar için robotlar tarafından yerinden edilme olasılıklarının yüksek seyretmesi beceri uyumsuzluklarının temelini oluşturmaktadır (Lee C. , 2021).

Öznellik Şartlarının Yansımaları: Marjinalleşmiş İşgücü Piyasası ve Sosyal Hareketlerin Doğası

İşgücü Piyasası ve Temel Boyutları

Demografik Yapı

1980'li yılların başında 1 milyar düzeyini aşan Çin nüfusu, takip eden yıllarda sürekli artarak 2021 yılında 1 milyar 412 milyon ile zirveyi görmüş sonrasında ise azalma eğilimine girmiştir. Nüfus artış hızının ilk kez 2022 yılında eksi değerde gerçekleşmesi önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu azalışın 2030 yılına kadar orta seviyede kalması sonrasında ise hızlanması beklenmektedir. Yaşlanan nüfusun olumsuz etkilerini azaltmak için Çin hükümeti 1979 yılından beri yürürlükte olan *tek çocuk politikasını* 2015 yılında kaldırmış 2021 yılında ise *üç çocuk politikasını* kabul etmiştir. İşgücü piyasasının büyüklüğünün belirlenmesinde önemli bir yeri olan *çocuk politikaları* temelde insan sayısını kontrol ederek yaşam standartlarını iyileştirme ve kaynak dağılımını optimize etme amaçları taşımaktadır. İşgücü piyasası, emeklilik sistemi ve diğer toplumsal politikalar üzerinde olumsuz etkileri olan bu politikanın en temel belirleyicilerinden birini yaşlanan nüfus oluşturmaktadır (NBSC, 2025). Diğer bir ifade ile yaşlı nüfusun artışına karşılık genç nüfusun azalması, dijital çağın temel belirleyicilerinden biri haline gelmiştir. Nitekim 2000'li yılların başında 60+ nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %10 düzeyindedir. 2010 yılında %12 olan bu oran 2020 yılında %17 düzeyini aşmıştır. Bu oranının 2030 yılında %26; 2050'li yıllarda %40; 2060'lı yıllarda %44; 2070'li yıllarda %48; 2080'li yıllarda %53; 2100'de %52 düzeyinde olması beklenmektedir. Bu durum 60+ nüfusun kısa, orta ve uzun vadede işgücü piyasasının temel belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir. 2021 yılından beri yürürlükte olan *üç çocuk politikasının* henüz demografik yapıya önemli ölçüde yansımadağı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle; ekonomik büyümenin yavaşlaması ve Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan katı kontrol tedbirleri başta olmak üzere yaşam maliyetlerinin artması, çocuk bakım maliyetleri, artan çalışma baskısı, bireyselleşmeye doğru artan eğilim ve değişen sosyal davranışlar etkili olmuştur (Statista, 2025).

İstihdam

2000'li yılların başında işgücü sayısı 740 milyon düzeyinde iken istihdam sayısı 720 milyondur. İstihdamın %50'si birincil sektörde (tarım) istihdam edilir iken %22,5'i ikincil sektörde (sanayi) ve %27,5'i üçüncül sektörde (hizmet) yer almıştır. Kriz öncesi dönemde (2009) 800 milyona yaklaşan iş gücünün, istihdam düzeyi 780 milyon olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı yıl birincil sektörün istihdamdaki ağırlığı %38,12 ikincil sektörün ağırlığı %27,8 olmuş ve üçüncül sektörün ağırlığı %34,1 olarak gerçekleşmiştir. Kriz sonrası dönemde (2011) küçülme sürecine giren işgücü sayısı 785 milyona gerilemiş istihdam sayısı 764 milyon olarak gerçekleşmiştir. Birincil sektörünün istihdamdaki ağırlığı %34,8 iken ikincil sektörün ağırlığı %29,5 ve üçüncül sektörün ağırlığı %35,7 olarak gerçekleşmiştir. Covid-19 öncesi dönemde (2019) 790 milyon büyüklüğünde olan işgücü sayısının istihdam düzeyi 754 milyon civarında iken günümüzde (2023) işgücü sayısı 772 milyon istihdam seviyesi ise 740 milyon düzeyindedir. Yine Covid-19 öncesi istihdamda ağırlığı %24,72 olan birincil sektörü %28,14 ile ikincil sektör takip etmiştir. Sürekli genişleme eğiliminde olan üçüncül sektörün ağırlığı ise %47,13 olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde istihdamın sektörel dağılımı %22,8 birincil sektör iken %29,06 ikincil sektör ve %48,13 üçüncül sektör şeklindedir (NBSC, 2025). İşgücü piyasasının önemli bir uzantısı konumunda olan işsizlik oranları en fazla geçler arasında yaygındır. Genç işsizliği; ekonomik zorluklar, eğitim-iş uyumsuzluğu ve kültürel değişimlerin bir yansıması olarak oldukça karmaşık bir alanı oluşturmaktadır. Acil çözümlenmesi gereken sosyoekonomik bir soruna dönüşen genç işsizliği, 2024 Ağustos itibariyle %18,8 düzeyine ulaşarak pandemi sonrası dönemde yaşanan ekonomik toparlanma ve eğitim sorunları şartlarının bir yansıması olarak görülmektedir. Aynı şekilde minimalist, pasif yaşamayı tercih eden ve geleneksel iş modellerinde çalışmayı reddeden (ve çoğunlukla yatarak yaşama [lying flat] kültürünün bir uzantısı olarak değerlendirilen fare insanlar [rat people], çürük kuyruklu çocuklar [rotten tail kids] şeklinde ifade edilen, düşük enerjili yaşam tarzını tercih eden, yatakta kamburlaşan, sürekli dışarıdan yemek yiyen, sosyallikten kaçınan ve inzivaya çekilen) yeni bir kültürel akımını tercih eden gençlerin iş-yaşam önceliklerini de yansıtan genç işsizliği, işgücü arzının yüksekliği ve piyasa taleplerinin yetersizliği ile dijital dönüşümde daha da derinleştirmektedir (Woo ve Wang, 2024; Zhang, 2025).

Hukou 'nun Temel Dinamiği: Kır-Kent

Öte yandan 1980'li yılların başında %80 düzeyinde olan kırsal nüfus, sonraki yıllarda hızla azalarak 2023 yılı itibariyle %35,43'e gerilemiştir. Diğer bir ifade ile 1980'li yılların başında 790 milyon düzeyinde olan kentsel nüfus, 1991 yılında 836 milyona ulaşmış takip eden yıllarda ise sürekli azalarak 2023 yılında 499 milyona gerilemiştir. Aynı şekilde 1980'li yılların başında 200 milyon düzeyinde olan kentsel nüfus sonraki yıllarda hızlı bir artma ivmesi göstererek 2023 yılında 910 milyon düzeyini aşmıştır. 1980'li yılların başında %20 düzeyinde olan kentsel nüfus 2000'li yılların başında %36, 2010 yılında ise %50 düzeyine ulaşmıştır. Diğer bir ifade ile 2010'lu yılların başında kırsal nüfus ile kentsel nüfus oranı bir anlamda dengelenmiştir. Ancak bu tarihten sonra bu ivme kentsel nüfusun artması kırsal nüfusun azalması şeklinde devam etmiştir. Covid-19 öncesi dönemde (2019) %60-%40 olan bu dağılım 2023 yılı itibariyle %66 kentsel nüfus, %44 kırsal nüfus şeklindedir (Macrotrends, 2025). Kentli nüfusun 2030 yılında %72,8 2040 yılında %80,7 2050 yılında ise %86,6 olması beklenmektedir (Worldometer, 2025).

Ücret Alacakları Sorunu, Yoksullaşma Eğilimi ve İşçi Hareketleri

Ocak 2011-Mayıs 2025 dönemi değerlendirildiğinde işçi hareketlerinin çoğunlukla Çin'in doğu ve kıyı bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Aynı dönem için en fazla işçi hareketlerinin görüldüğü eyaletler sırasıyla Guandong, Henan, Shandong ve Jiangsu'dur. Daha iç kısımlarda işçi hareketleri Xi'an'da yaygınlaşmıştır. Bu dönemde yükselen protesto ve grevler, ücret alacakları sorunları ve kötü çalışma koşullarına yanıt olarak gerçekleşmektedir. Sendika öncülüğünde olmadan kendiliğinden gerçekleşen hareketler emek-sermaye çatışmasının en temel göstergelerinden biridir. Dijital dönüşüm sürecinde önemli bir aşamayı ifade eden 2008 finansal kriz sonrası dönemde benimsenen kalkınma politikalarının oluşturduğu baskı işçi hareketlerini tetiklemiştir. 2015-2016 yıllarında zirve yapan işçi hareketleri küresel pandemi döneminde yavaşlamış sonrasında ise devam etmiştir. Nitekim 2020 yılında yıllık bazda 800 civarında olan işçi hareketleri sayısı 2023-2024 yıllarında 1500 civarında gerçekleşmiştir. Aynı dönem işçi hareketlerinin %39,62'si inşaat sektöründe gerçekleşirken %23,87'si imalat sektöründe %14,28'i hizmet sektöründe ve %13,92 taşımacılık, depolama, lojistik ve posta işleri takip etmiştir. Diğer sektörler ise sırasıyla %3,49 ile eğitim, %2,32 ile maden, %0,14 ile

ağır sanayi %0,11 ile kamu sektörü ve diğer sektörlerdir. Dijital dönüşümün yoğunlaştığı finansal kriz sonrası dönemde inşaat sektöründe görülen işçi hareketleri gözle görülür bir şekilde artış göstermiştir. 2011 yılında 20 civarında gerçekleşen işçi hareketleri sayısı yıllar içinde önemli oranda artmış 2024 yılı itibariyle 733 olarak gerçekleşmiştir. İnşaat sektöründe yaşanan sürekli artışa karşılık imalat sektörü küresel pandemiye kadar azalma eğiliminde olmuş sonrasında ise tekrar artış eğilimine girmiştir. Hizmet sektöründe, taşımacılık, depolama, lojistik ve posta işlerinde sabit kalma eğilimindedir (CLB, 2025a).

Finansal kriz sonrası dijital dönüşüm dönemini; pandemi öncesi dönem, pandemi dönemi ve pandemi sonrası dönem olarak da incelemek mümkündür. Belirtilen her üç dönemde de inşaat sektöründe işçi hareketleri sürekli olarak artış eğiliminde olmuştur. İmalat sektöründe özellikle pandemi döneminde görülen azalmalara karşılık hizmet sektöründe ve taşıma, depolama, lojistik ve posta sektörlerinde artma yaşanmıştır. Pandemi sonrası dönemde ise azalma eğilimi sürmüştür. Bu durum pandemi önlemlerinden etkilenen sektörler için farklılık göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1

Dijital Dönüşümde İşçi Hareketleri

		Pandemi Öncesi Dönem	Pandemi Dönemi	Pandemi Sonrası Dönem
		Ocak 2011-Kasım 2019	Kasım 2019-Ocak 2021	Ocak 2021-Mayıs 2025
Sektör	İnşaat	34,70%	43,77%	48,77%
	İmalat	27,11%	10,92%	18,77%
	Hizmet	14,63%	18,50%	13,41%
	Taşıma, Depolama, Lojistik	14,60%	19,95%	13,63%
	Eğitim	3,90%	3,52%	2,71%
	Maden	3,06%	1,53%	0,98%
	Diğer, Bilinmeyen	2,00%	1,81%	1,73%
Şikayetler	Ücret Alacakları	70,41%	82,40%	85,75%
	Sosyal Sigorta	2,04%	0,18%	0,42%
	Tazminat	5,23%	0,63%	1,76%
	Diğer, Bilinmeyen	22,32%	16,79%	12,07%
Hareket Türü	Protesto	43,08%	83,03%	69,33%
	Grev	23,31%	5,33%	14,92%
	Oturma Eylemi	26,37%	6,77%	9,00%
	Atlama Tehdidi	2,32%	0,27%	1,78%
	Diğer, Bilinmeyen	4,92%	4,60%	4,98%
Katılımcı	1-100 kişi	78,32%	80,15%	85,12%
	101-1000 kişi	17,80%	18,50%	14,19%

	1001-10.000 kişi	2,98%	1,53%	0,50%
	10.000+ kişi	0,83%	—	0,30%
İşçi Hareketlerine Cevap	Bilinmiyor	68,18%	50,54%	67,70%
	Polis Müdahalesi	22,45%	4,15%	3,69%
	Hükümet Müdahalesi	4,88%	20,67%	13,92%
	İşçilerle Pazarlık	2,28%	20,58%	12,26%
	Tutuklama	0,02%	0,27%	0,50%
	Diğer	%2,19	3,79%	1,93%

Kaynak: (CLB, 2025a) raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.

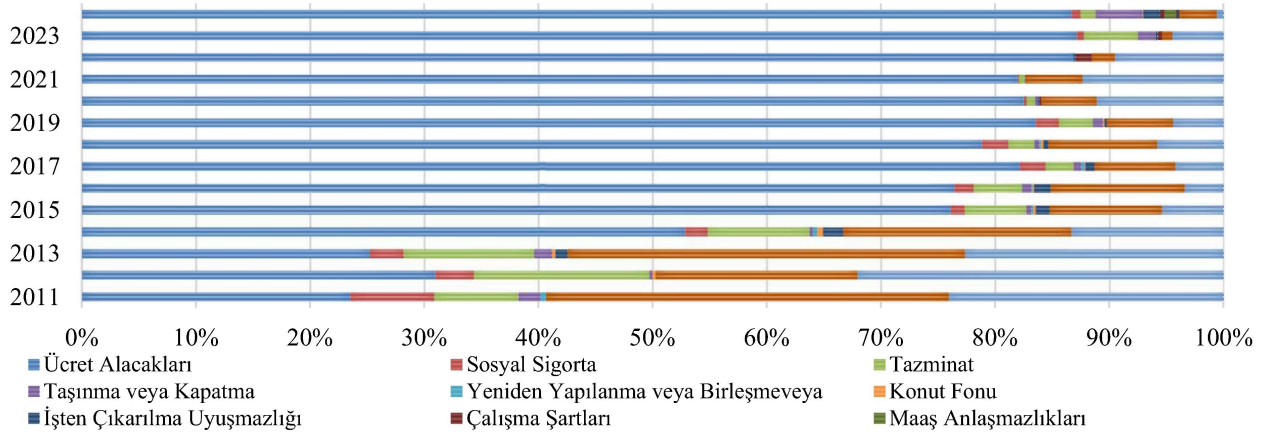
Aynı şekilde işçi hareketlerinde ücret alacakları sorunu baskın bir neden olarak görülmekte ve önemi sürekli artmaktadır. Çoğunlukla 1-100 kişi katılımlı olan eylemler protestolar şeklinde gerçekleşmekte bunu hisse grevler ve oturma eylemleri takip etmektedir. Gerçekleşen hareketlere cevap çoğunlukla bilinmemekle birlikte polis müdahale oranlarının azalmasına karşılık özellikle pandemi döneminde hükümet müdahalesi ve işçilerle pazarlık oranları artma eğiliminde olmuştur (Tablo 1). Bu kapsamda örneğin 2024 yılında inşaat işçilerinin ödenmemiş ücretler konusundaki protestoları en sık görülen işçi hareketleri olmaya devam etmiştir. Protestolar Guandong, Shandong, Henan, Hebei ve Shaanxi dahil olmak üzere hızlı kentleşen ve gelişen Kuzey ve Orta Çin eyaletlerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle Covid-19 sonrası dönemde ödenmeyen ücret sorununun yoğunlaşması geçim sorunlarının temelini oluşturmuştur. Örneğin 28 Şubat 2024 tarihinde Henan eyaletinde çalışan göçmen işçiler çalıştıkları inşaat şirketinin ücretlerini ödemediğini dilekçe ile yönetime bildirmişlerdir. Ağustos 2020-Mayıs 2022 yılları arasında alt işveren işçisi olarak çalışmalarına rağmen ücretler bu tarihlerde de ödenmemiştir. Son iki yıldır 540 bin Yuan gecikmiş ücret borcu bulunan şirket, işçilerin iş bulma kurumuna başvurmaları sonucunda 250 bin Yuan ödemeyi vaat etmiş ancak sonrasında şirket sözünü tutmamıştır. Sonrasında işçiler asıl işveren olan eyalet ve belediye yönetiminden sorunu çözmelerini istemişlerdir. Çoğunlukla devlete ait inşaat işletmeleriyle ilgili olan ödenmemiş ücretleri protesto eden işçiler altyapı ve konut projelerinde çözülemeyen ücret gecikmelerini protestolar ile çözülemeye çalışmakta hatta intihar tehditleri ortaya çıkabilmektedir (CLB, 2024).

Ücret alacakları kaynaklı işçi hareketlerinin finansal kriz sonrası dönemde katlanarak arttığını görmek mümkündür. Nitekim 2011 yılında %23,53 olan bu oran 2024 yılında %86,88 yükselmiştir.

Azalma eğiliminde olan sosyal sigorta sorunlarına karşılık özellikle pandemi sonrası dönemde ilk kez çalışma şartları, maaş anlaşmazlıkları, işten çıkarma uyuşmazlıkları, adli ve idari usulsüzlük kaynaklı işçi hareketlerinin görülmeye başladığı da bilinmektedir (Grafik 1).

Grafik 1

İşçi Hareketlerinde Ücret Alacakları

Kaynak: (CLB, 2025a) raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.

Öte yandan inşaat sektöründe görülen işçi hareketlerinin tamamı ücret alacakları sorunları kaynaklıdır. İmalat, hizmet, taşıma, depolama vergi lojistik ve posta sektörlerinde pandemi döneminde artışa geçen ücret alacakları kaynaklı işçi hareketleri pandemi sonrası dönemde de artış eğilimini sürdürmüştür. Günümüzde ise inşaat sektöründe görülen işçi hareketlerinin %99,34 ücret alacakları kaynaklı iken bu oran imalat sektöründe %72,73 hizmet sektöründe %93,8 taşıma, depolama, lojistik ve posta sektörlerinde ise %47,59'dur (Tablo 2).

Tablo 2

İşçi Hareketlerinde Ücret Alacakları Sorunlarının Rolü

Kanal İsmi ¹	Cinsiyet	Türkiye Sırası	Kurulma Tarihi	Abone Sayısı ²	Video Sayısı ³	İzlenme Sayısı ⁴
Kanal A	Kız	3	42442	9.58 Mn.	717	7.913.918.371
Kanal B	Erkek	26	42718	4.39 Mn.	890	234.118.2643
Kanal C	Kız	52	42435	3.44 Mn.	5887	583.797.7292
Kanal D	Kız	79	41843	2.89 Mn.	310	748.448.915
Kanal E	Erkek	84	43006	2.78 Mn.	1065	2.684.769.276

Kaynak: (CLB, 2025a) raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.

Örneğin imalat sektöründe BYD'nin Wuxi ve Chengdu'daki fabrikalarında binlerce işçi ücret kesintilerini ve kötüleşen çalışma koşullarını protesto etmek amacıyla 2025 Mart sonu ve Nisan başında

iş bırakmıştır. Özellikle 2023 yılında Jabil Inc'in BYD'nin fabrikalarını satın almasıyla başlayan huzursuzlukların bir yansıması olarak görülen grevler, Mayıs 2025'te de devam etmiştir. İşçi çatışmasının ve sistemsel işçi sorunlarının bir yansıması olarak görülen grevlerde; performans dayalı ücretlerde yapılan kesintiler, çalışanlara sağlanan prim ve ikramiyelerin kaldırılması, iş güvenliği, işyeri değişikliği konusunda yeterli şeffaflığın sağlanmaması, tanzimatlarda yaşanan sorunlar etkili olmuştur. Haftada 6 gün ve 12 saate varan çalışmaların yanı sıra fazla mesailerin önemli bir geçim kaynağı (5000-6800 yuan) olarak görüldüğü bir dönemden 2024 yılında dörtlü vardiya sistemine geçilmesi, çalışma saatlerini düşürmüş dolayısıyla aylık gelirler (3000-4000 yuan) azalmıştır. Grevlerin çözümünde belirsizlik devam ederken işçilerin fotoğraf çekmeleri dahi yasaklanmış ve yaşanan olayların dışarıya yansıması önlenmeye çalışılmıştır (CLB, 2025b).

Öte yandan Çin işgücü piyasasında en fazla ücret alacakları sorunu yaşayan aynı zamanda işçi hareketlerine yol açan ve şiddet olaylarından en fazla sorumlu tutulan kesim *göçmen işçilerdir*. 2024 yılı itibarıyla Çin işgücü piyasasının 1/3'ünü oluşturan (300 milyon) göçmen işçiler Çin'in hızlı kalkınmasının motoru olarak tanımlanmaktadır. *Hukou sistemine* göre kayıtlı oldukları yerden uzakta çalıştıkları için *göçmen işçi* olarak tanımlanan bu grubun en temel özelliğini Çin'in eğitim ve sağlık hizmetlerinden tam olarak faydalanamamaları oluşturmaktadır. Kırsal kesimden kentlere gerçekleşen göçler ile her geçen gün daha da büyüyen göçmen işçilerin sayısal çokluğu yine büyük bir çoğunluğunun inşaat sektöründe çalışıyor olması ücret alacakları sorunlarının en temel yönünü oluşturmaktadır. Ayrıca son 30 yıldır Çin'in olağanüstü büyümesinde önemli bir yere sahip olan göçmen işçilerin marjinalleşmiş ve kurumsallaşmış ayrımcılığa maruz kalmaları hem onların hem de çocuklarının eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini sınırlı olması ve aile fertlerinin yıllarca birbirinden ayrı kalmaları temel sorun alanlarından bazılarını oluşturmaktadır (CLB, 2023).

Özellikle Bahar Festivali öncesi dönemde göçmen işçilerin bu günü aileleriyle birlikte kutlamak amacıyla köylerine dönmek istemeleri sebebiyle birikmiş ücretlerini alma eğilimleri ücret alacakları sorunlarını özellikle bu dönemde artırmaktadır. Çoğu zaman eli boş dönen işçiler için bu durum kronik bir hal almıştır. Nadiren resmi istihdam sözleşmeleri ile çalışan göçmen işçiler için bağımsız faaliyet gösteren sendikaların olmaması önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile devlet tarafından yönlendirilen sendikaların genellikle işveren tarafında yer alması yönetim kademelerinin ücret ödeme konusunda keyfi hareket etmelerine yol açmaktadır. Son birkaç yıldır

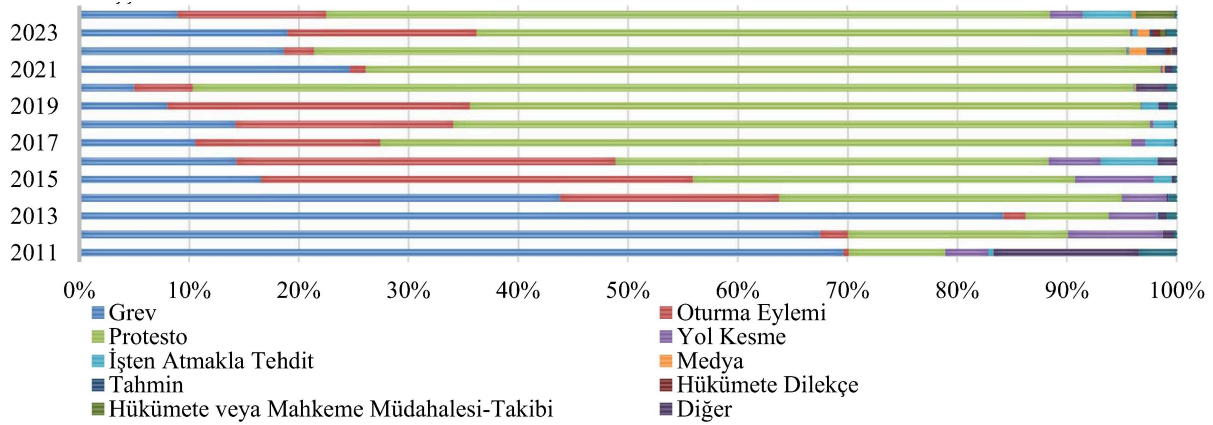
duraklama dönemine giren (2021-2024 arası dönemde 17 Trilyon \$'da seyretmesi) Çin ekonomisinin bu özelliği 2024 yılında protestoları iki katına çıkarmıştır. Nitekim Anhui eyaleti Hubei yerel yöneticisi durumun ciddiyetini ve karmaşıklığını dile getirerek ücret taleplerinin büyük çoğunluğunun yaklaşık 52 milyonluk bir inşaat işçi kitlesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Özellikle dört yıl önce aşırı ısınan emlak piyasasının soğumasına yönelik hükümet politikalarının tüketicileri tasarruflara yöneltmesi sonucunda büyük inşaat projelerinin rafa kaldırılması sektörü krize sürüklemiştir. Örneğin fakir bir eyalet olan Guizhou'da emlak devi olan Evergrande'nin faaliyetlerini durdurması birçok inşaat işçisinin mağdur etmiştir (The Economist, 2024).

İşçi hareketleri türlerinde protesto türü eylemlerin baskın bir şekilde arttığını görmek mümkündür. Pandemi dönemine kadar olan süreçte grev ve oturma eylemlerinin azalmış Pandemi sonrası dönemde ise bu eğilim artışa geçmiştir. Özellikle pandemi sonrası dönemde ilk kez görülen eylemlerin arasında medya kanallarının kullanılması, tahkim ver gül hükümete dilekçe hükümete veya mahkeme müdahalesi takibi vb. eylemlerin arttığı görülmektedir. Eylemlerin özellikle protesto tarzında gerçekleşmesi yaşanan sorunların sadece işçi-işveren ilişkileri arasında kalmadığını buna karşılık sosyolojik yansımalarının da olduğunu görmek mümkündür (Grafik 2).

Grafik 2: İşçi Hareket Türleri

Grafik 2

İşçi Hareket Türleri

Kaynak: (CLB, 2025a) raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.

Yaşanan eylemlerin artması ve daha fazla sosyolojik yansımaların yaşanması ile birlikte hükümet daha fazla önlem alma yoluna gitmiştir. Nitekim Çin Yüksek Halk Mahkemesi'nin (YHM) ücret alacakları ile ilgili kampanyalar başlatmasında özellikle son yıllarda artan alışılmadık toplu katliam

dalgalarının önemli bir yeri vardır. Nitekim 11 Kasım 2024 tarihinde 62 yaşındaki bir adamın halka açık bir dinlenme alanına dalarak 35 kişiyi öldürmesi ve 43 kişiyi yaralaması bu olaydan 6 gün sonra 21 yaşında bir adamın eski kolejine bıçaklı saldırı düzenleyerek 8 kişiyi öldürüp 17 kişiyi yaralaması gibi olaylar ekonomik sorunların birer yansıması olarak yorumlanmaktadır. Nitekim Çin Devlet Konseyi o tarihlerde yaşanan olaylara binaen ücret gecikmelerden kaynaklanan büyük kitlesel olayları veya aşırı vahşi olayları kesin bir şekilde önleme, geçim kaynaklarını güvence altına alma, toplumsal uyum ve istikrarı sürdürme kararını açıklayarak alışılmadık bıçaklama ve şiddet içeren saldırılara dikkat çekmiştir (Sweet, 2024). 2024 yılında ücret gecikmeleri ile ilgili suçlardan 1866 kişi yargılanmıştır. Aynı zamanda ödenmeyen ücretlerle ilgili davaları ele almak ve göçmen işçilerin haklarını korumak amacıyla YHM kampanyalar başlatılmıştır. Örneğin Kasım 2024-Ocak 2025 dönemini kapsayan bir kampanyanın Bahar Şenliğine kadar sürecektir olması ücret alacakları davalarının zamanında çözümlenmesini hedeflemiş tatil sezonundan önce ücretlerin dağıtılmasına esas almıştır. Özellikle inşaat sektörüne öncelik veren kampanyalarda ücret ödemeyi reddedenler için cezai işlemlerin ve sabit Suçlarla ilgili ağır cezaların verileceği belirtilmiştir. 2023 yılına kıyasla %7,3'lük bir artış gösteren davalar ücret alacakları sorununun yaygınlığını göstermektedir (China Daily, 2025).

Buraya kadar yapılan açıklamalara bağlı olarak ücret alacakları sorunları birçok sosyoekonomik probleme yol açmaktadır. Özellikle göçmen işçilerin hem kendileri hem de aileleri için geçim sorunlarını tetikleyen bu durum finansal stres, sosyal istikrarsızlık, ruh sağlığı sorunları, işçi işveren anlaşmazlıkları vb. sorunlar dijital dönüşüm ile birlikte daha da önemli hale gelmiştir. Bu şartların ortaya çıkmasında değişmeyen ve/veya derinleşen öznellik şartlarının önemli bir yeri vardır. Beceri uyumsuzlukları ve eğitimde yaşanan boşluklar, dijital gelişimde bölgesel farklılıklar, platform ekonomik yapıda artan güvencesiz istihdam, yasal boşluklar, yeni düzende işçi hakları endişeleri ve etik sorunlar, eğitim ve öğretim sistemi üzerindeki uyum baskısı, genç işsizliği, eksik istihdam vb. sorunlar bunlardan bazılarıdır.

Çözüm: Öznellikten Öte Objektif, Demokratik ve Kapsayıcı Politikalar

Toplumsal refahın korunması ve/veya artırılması, özellikle dönüşüm süreçlerinde daha da önemli hale gelmektedir. Devrim niteliğinde kesin ve sert gerçekleşebilen dönüşümlerin yanı sıra evrim niteliğinde kademeli ve yumuşak dönüşümler, sosyal politikaların geliştirilmesi noktasında

belirleyici rol oynamaktadır. Tarihsel gelişim sürecinde ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel tabanlı dönüşümlerin yanı sıra günümüzde ağırlık kazanan temel dönüşüm kaynaklarından birini dijital dönüşümler oluşturmaktadır. Dijital dönüşümler önceki dönüşümlere kıyasla çok daha kapsamlı, derin ve hızlı yaşanmaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalar için zaman her zamankinden daha kısadır. Diğer bir ifade ile daha objektif, kapsamlı ve demokratik politikalar toplum tabanında daha adil ve eşitlikçi bir çerçevede zaman kaybetmeden uygulanmalıdır. Aksi durumda savunmasız gruplar ile toplumun geri kalanı arasındaki makasın daha da açılması şeklinde yorumlanabilecek olan yeni şartlar, dijital dönüşüm özellikleri çerçevesinde yeni yoksullaşma nedenlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda Çin 21. yy. dijital dönüşüm şartlarını en iyi yaşayan toplum özelliklerini taşımaktadır. Özellikle son 15 yıl içerisinde kazandığı dikey ivme küresel dikkatleri üzerine çekmiş ve rekabetteki gücü perçinlenmiştir. Bu süreç toplumsal refahın tabana yayılması noktasında daha adil ve eşitlikçi politikaların önemini bir kez daha önemli hale getirmiştir.

Öte yandan Çin hükümetinin yoksulluğa karşı yürütmüş olduğu başarılı politikalar yadsınamaz boyuttadır. Ancak halen taşıdığı öznellik şartları bu kapsamdaki politikaların ne kadar etkin, gerçekçi ve sürdürülebilir olduğu yönündeki şüpheleri de güçlendirmektedir. Diğer bir ifade ile dijital dönüşümün kapsamlı, derin ve hızlı yapısı daha çok paydaşın içinde yer aldığı objektif, kapsamlı ve demokratik sosyal politikaları zorunlu kıldığından CCP, firmalar, ACFTU ve sosyo ekonomik şartlar adil ve eşitlikçi dönüşümün ayrılmaz parçaları haline gelmiştir.

Adil ve eşitlikçi dönüşümde CCP'nin katılımcı, daha demokratik, insan haklarını esas alan gözetim ve denetim stratejileri, toplumsal refahın sürdürülebilirliğini sağlama ve kalıcı finans kaynakları, sosyal hizmetlerin dijitalleştirilmesi sürecinde fırsat eşitliğini gözetme, fırsat eşitsizliklerin giderilmesi girişimlerine daha fazla önem verme ve kalıcı hale getirme, yoksullukla mücadelede yalnızca açlık sınırını dikkate almama, doğrudan savunmasız grupların hedef alındığı sosyal politikalara ağırlık verme, gelir dağılımı adaleti politikalarına ağırlık verme, sektörel dönüşümde yeni iş fırsatlarının oluşturulması, yeni çalışma biçimlerini kapsayan yasal düzenlemelerin uygulanması, daha demokratik ve özgür sendikacılık faaliyetlerine izin verme vb. politikalar etkili olacaktır. Firmalar düzeyinde ise işçi haklarının korunmasına yönelik uygulamalar, yasaların eksiksiz uygulanması, toplu pazarlık kapsamının genişletilmesi, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, savunmasız gruplara yönelik ucuz işgücü yaklaşımı yerine adil ve eşitlikçi şirket uygulamaları, çalışanlar için temel gelir olan ücret

alacakları konusunda daha hassas davranma, güvenceli istihdam stratejileri, sendikalar ile yanlı stratejiler yerine sosyal sorumluluk çerçevesinde hareket etme vb. politikalar etkili olacaktır. Hukou Sisteminin yumuşatılması, katı ve hiyerarşik ikamet sistemi yerine daha katılımcı sosyal modellere geçiş, gelir dağılımı ve sosyal hizmet sunumlarının toplum genelini kapsayacak şekilde ve devamlılık esası ile uygulanması, çalışma saatleri, sosyal güvenlik, örgütlenme iş güvencesi ve benzeri konularda adil ve eşitlikçi uygulamaların yaygınlaştırılması yine aynı grup için dijital marjinalleşmenin önlenmesi, politikaları büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda örneğin Çin iş kanunları çalışanların; çalışma saatleri, işyeri güvenliği, iş kazası sigortası ve diğer konular dahil olmak üzere çalışma koşulları için çalışanların asgari bir standarda sahip olmalarını garantilemek için tasarlanmıştır. Ancak platform şirketlerinde pazarlık gücü olanlar kontrol etme ve dengeleme avantajına sahip iken diğer çalışanların algoritmaların insafına bırakılması önemli boşlukların olduğunu göstermektedir. Bu konuda özellikle çalışanlar için doğrudan bireysel sendika üyeliğine izin verilmesi, çalışanların sendikalarının çalışmalarına doğrudan katılmalarının önünün açılması, platform çalışanlar için toplu pazarlık kapsamının genişletilmesi, bölgesel sendikaların koordinasyon ve düzenlenmesinin sağlanması, sigorta şirketleriyle ve diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği stratejilerinin geliştirilmesinin etkili olacağı düşünülmektedir (CLB, 2023). Aynı şekilde ücret alacakları sorunlarının çözümlenmesinde paydaşların üstlenebilecek roller büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda hükümet bütçesinden faydalanan firmaların sorumlu iş uygulamaları sergilemeleri gerekmektedir. Firmalar hem çalışma ortamına hem de toplumsal sorumluluğa uygun olarak davranmalıdırlar. Kâr elde etmenin ötesinde etik davranışlara olan bağlılık yetenekleri çekme ve elde tutma, uzun vadeli üretkenliği ve performansı artırma konularında önemli faydalar sağlayacaktır (Wang, Wang, Kong ve Xue, 2025).

Dijital dönüşümde adil ve eşitlikçi uygulamaların gerçekleştirilmesinde etkin rol oynayan taraflardan birini de sendikalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda örneğin sendikasız veya aktif olmayan sendikalı işyerlerine kıyasla aktif sendikalı işyerlerinde sendika üyeleri daha yüksek gelir, daha iyi faydalar, sigortalar ve primler sağlamaktadır. Bu noktada sendikalar işçi sömürsünü azaltmada ve firmanın tekel gücüne karşı koymada etkin rol oynama potansiyeline sahiptirler. Ancak daha az haklara sahip olan göçmen işçiler, sosyal hizmetlere ve sosyal sigorta kapsamına sınırlı erişimi olan misafir işçi muamelesi görmektedirler. Çocuklarının kentsel okullara gitme imkanının olmaması, iş

kazası, işsizlik veya emeklilik haklarından mahrum kalmaları, iş türü, çalışma saatleri ve saatlik kazanç konusunda ayrımcılığa uğramaları vb. sorunlar koruma eksikliğinin en temel sonuçlarındandır. Firma ve işyeri düzeyinde faaliyet gösteren sendikaların göçmen işçilerin refahının artırılmasında kitli rol üstlendiklerini söylemek mümkündür. Bu rol onların göçmen işçiler ile doğrudan görüşebilme olanaklarının varlığından kaynaklanmaktadır. Toplu görüşme müzakereleri, işçi uyuşmazlıklarının çözümü, işçi koruma denetimi, teftiş ve diğer yasal denetimler, beceri eğitimi, beceri eğitiminde zorluk çeken bireylerin finansal olarak desteklenmesi vb. faaliyetlerin yanı sıra eğlence etkinlikleri gibi işyeri ve firma hatta toplum aidiyetini güçlendiren stratejiler dijital dönüşümde karşılaşılabilecek sorunların önlenmesinde ve çözümlenmesinde büyük bir öneme sahiptir (Booth, Freeman, Meng ve Zhang, 2022, s. 978-979). Bu yönüyle sendikaların daha demokratik ve özgürlükçü bir yapıda kapsamlı stratejiler uygulaması öznellik şartlarının yumuşatılmasında etkili olacaktır.

Buna göre daha adil ve eşitlikçi dijital dönüşüm politikaları öznellikleri azaltan daha objektif, kapsamlı ve demokratik politikalarlardır. Bu politikalar hükümet, firmalar, sendikalar ve diğer sosyolojik kurumları kapsayan çok yönlü paydaş katılımı ile mümkün görünmektedir. Diğer geçiş şartlarından farklı olarak dijital dönüşümün hızlı ve kapsamlı olması her geçen gün sosyal politika uygulamalarını güçleştirmekte ve potansiyel risk alanlarını genişletmektedir.

Sonuç

SARS krizi, küresel mali kriz, mobil internetin yükselişi, internet plus stratejisi, yapay zekâ geliştirme planı, COVID-19 salgını, teknolojik düzenlemeler ve dijital egemenlik eğilimleri Çin'in dijital dönüşümünde önemli bir yere sahiptir. Bu gelişmelerin ekonomik, sosyal ve politik alanlarda önemli sonuçları olmuştur. Ayrıca en önemli etkilerden biri işgücü piyasalarında yaşanmıştır. Çin'in dijital dönüşümünde işgücü piyasalarının temel boyutları şunlardır: Yaşlı nüfus oranının artan eğilimi, tarım ve sanayi sektörlerinin giderek azalmasına karşın hizmet sektöründe artan istihdam, kırsal nüfusun giderek azalmasına karşın kentsel nüfusun giderek azalması, ekonomik zorluklar, eğitim-iş uyumsuzluğunun ve kültürel değişimlerin bir yansıması olarak giderek derinleşen genç işsizliği vb.

Ocak 2011-Mayıs 2025 dönemi değerlendirildiğinde, emek hareketleri çoğunlukla Çin'in doğu bölgeleri ve kıyılarında yoğunlaşmıştır. Aynı dönemde en yüksek emek hareketlerinin görüldüğü

eyaletler sırasıyla Guangdong, Henan, Şandong ve Jiangsu'dur. İç kesimlerde ise emek hareketleri Xian'da yoğunlaşmıştır. Benzer şekilde, emek hareketlerinin %39,62'si inşaat sektöründe görülmüş, bunu %23,87 ile imalat, %14,28 ile hizmetler, %13,92 ile ulaştırma, depolama, lojistik ve posta hizmetleri takip etmiştir. Diğer sektörlerde ise %3,49 ile eğitim, %2,32 ile madencilik, %0,14 ile ağır sanayi, %0,11 ile kamu sektörü ve diğer sektörler yer almaktadır. Ücret alacakları sorunları hiç ödenmeme, eksik ödenme ve gecikmeli ödenme sorunlarını kapsamaktadır. Çoğunlukla inşaat, imalat ve düşük kaliteli üretim sektörlerinde çalışan kırsal göçmen işçilerini doğrudan etkileyen yapısal ve sistematik zorluklarla süregelen bir soruna dönüşmüştür. Özellikle inşaat sektöründe yaygın olan çok katmanlı taşeron ilişkileri çok parçalı ödeme sistemlerinin önünü açmakta ve hesap verebilirlik işlememektedir. 1990'lı ve 2000'li yıllarda hızlanan kentleşme ve sanayileşme ile doğrudan bağlantılıdır. Kırsal göçmenlerin genellikle yasal sözleşme olmadan gayri resmi ve güvencesiz düzenlemeleri kabul ederek kentsel alanlara taşınmaları sonucunda artış göstermiştir. 1994 İşçi Kanunu ve 2008 İş Sözleşmesi Kanunları ücretlerin tam ve zamanında ödenmesinin zorunlu kılar ve uyumsuzluk için cezaları düzenlemektedir. Ayrıca yerel hizmet çıkarları ve idari sınırlamalar nedeniyle uygulamada halen zorluklar yaşanmaktadır. Gayri resmi işgücü düzenlemeleri ücret alacakları konusunda göçmen işçileri savunmasız bırakmaktadır. Maliyetleri düşürmek için resmi istihdam kanallarından kaçınan işverenler ücret alacakları konusunda inisiyatif alabilmektedirler. Yerel yönetim ve işveren ilişkileri çoğunlukla ücret anlaşmazlıklarda işveren tarafını tutabilmekte bu seçim ücret alacaklarında önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Dönüşüm sürecinde yeni teknolojilere ayak uyduramayan ya da küçülmeye giden KOBİ'ler işçi çıkarmalara gitmekte ya da kapanmaktadır. Yine bu dönemde mali zorluklarla karşılaşan KOBİ'ler ücret alacaklarında etkin ve duyarlı olmaya bilmektedir. Ücret alacakları sorunları finansal güvensizliğe, yiyecek, barınma ve sağlık hizmetleri için ödeme yapamamaya ve psikolojik açıdan strese yol açmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaşayan ailelerin geçim düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Ücret alacaklarında yaşanan sorunlar çok sayıda protestoyu tetiklemektedir. Bu tür eylemler siyasi istikrarı bozmakta ve iş uyuşmazlığı çözüm mekanizmalarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. MOHRSS (İnsan Kaynakları ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) suçlu işverenlerin kara listeye alınması ve denetimlerin güçlendirilmesi adına önlemler almıştır. Yapısal reformlar ücret gecikmeleri cezalarını arttırmış ve işverenlere yeni yükümlülükler getirmiştir. Ancak bu uygulamalar her bölgede istenilen düzeyde gerçekleştirilememektedir. Dijital teknolojilerin ücret

ödemelerini takip etme ve otomatikleştirme konusunda faydalarının olması beklenmektedir. Sivil toplum örgütleri göçmenlerin temel haklarına ulaşmalarında etkin rol oynamaktadırlar. İşgücü piyasasında ortaya çıkan yeni boyutlara yanıt olarak işgücünün öznellik koşullarını tetikleyen temel koşullar şunlardır:

Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) otoriter yapısı ve piyasa odaklı politikaları: ÇKP dijital dönüşümde merkezi ve stratejik bir rol oynar. Bu roller stratejik planlama, politika liderliği, devlet ve özel işletmeler üzerinde kontrol, gözetim ve sosyal yönetim, dijital yönetim ve e-devlet teknolojilerinin sivil-askeri entegrasyonu, küresel etki ve standart belirleme, ideolojik ve baskıcı kontrol vb. şeklinde gerçekleşir. Made in China 2025, Dijital Çin Girişimi, 5G, AI vb. gibi ulusal stratejilere öncülük eder. İş kararlarını parti ideolojisi ve devlet politikalarıyla uyumlu hale getirmek için büyük teknoloji şirketlerinde (Alibaba, Tencent, Huawei vb. gibi) parti komiteleri kurar. Veri akışı üzerinde ulusal ve küresel kontrolü sağlamak için siber güvenlik ve veri güvenliği yasalarını uygular. Kamu güvenlik organlarının faaliyetlerini izlemek için Skynet, Sharpeyes vb. gibi dijital gözetim sistemlerini kullanır. E-yönetim platformları geliştirir ve sivil ve askeri kullanımın entegrasyonu için çabalar. Yapay zekâ, 5G ve siber güvenlik gibi alanlarda uluslararası teknoloji normlarını şekillendirmek için uluslararası organizasyonlara aktif olarak katılmaktadır. Wechat ve Douyin gibi devlet tarafından işletilen medya platformları aracılığıyla sansür ve propaganda faaliyetleri yürütmektedir. Buna göre, aşağıdaki roller belirleyici bir etkiye sahiptir: Tek iktidar partisi, Çin özelliklerine sahip sosyalist ideoloji, kamuoyu desteği (demokrasiden çok halkın temel ihtiyaçlarına öncelik veren başarılı girişimler) ve uluslararası rekabet politikalarında (özellikle ABD ile) ulusal dayanışma eğilimleri, sosyal hizmetlerin dijitalleştirilmesinin kolaylaştırılması, kontrol ve gözetim yeteneklerinin güçlendirilmesi ve zorlayıcı uyum stratejilerinin yanı sıra hukuk eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik yeterli girişimlerin olmaması, rejim meşruiyeti ve etkili yönetim için medyanın kullanılması, yoksullukla mücadelede yalnızca açıklık sınırının dikkate alınması, yoksulluğu kalıcı olarak ortadan kaldırmak için dijital dönüşümde politika eksiklikleri, savunmasız grupları hedef alan politikalara odaklanması, gelir dağılımı adaleti politikalarında yaşanan eşitsizlikler (kırsal haneler/kentsel haneler, Doğu Bölgesi/Batı Bölgesi, kıyı bölgesi/iç bölgeler, kadınlar/erkekler vb.), yoksullukla mücadelede finansal sürdürülebilirlik sorunları, üretim ve hizmet sektörlerindeki dönüşüm nedeniyle istihdam fırsatlarının

yeniden değerlendirilmesiyle ilgili sorunlar, yasal boşluklar (yeni çalışma modellerini kapsayan yasal altyapının eksikliği) vb. faktörler etkili olmaktadır.

Firmaların küresel entegrasyonu, rekabet politikaları ve platform kapitalizmi: Merkezi olmayan piyasa odaklı sistem, devlet dışı kolektif mülkiyete sahip işletmeler, göçmen işçi faktörü, ucuz işgücü arzı, temel hakların yaygın şekilde ihlal edilmesi, toplu pazarlığa olan ihtiyacın artması, marjinal işçileri kapsayan iş yasalarının yetersizliği, üretim ve hizmet sektörüne hızlı entegrasyon ve iş kayıpları, üretim süreçlerini kısaltmak ve işgücü maliyetlerini düşürmek için robotlara olan tercihin artması, geçici ve platform tabanlı çalışma modelleri ve yapay zeka uygulamalarıyla yükselen platform kapitalizmi, küresel rekabetin ve ekonomik dalgalanmaların ücret ödemeleri üzerindeki olumsuz etkisi, kırılgan inşaat ve tarım sektörleri, yerel yönetimler tarafından altyapı projelerinde kullanılan fonların yetersiz olması, kentsel alanların kırsal alanlara göre dijitalleşme koşullarından daha fazla yararlanması ve bölgesel yatırım eşitsizlikleri, kırsal/kentsel alanlar ile Doğu/Batı kıyıları arasındaki yatırım eşitsizlikleri, gelir dağılımı eşitsizlikleri ve farklı göç kalıpları, yüksek vasıflı işçiler ve düşük/yarı vasıflı istihdam farklılıkları, dijital oligopolistik yapı, istihdam optimizasyon stratejisi, küçük ve orta ölçekli işletme yapıları, ACFTU ile çalışan firmalar, sınırlı sayıda çalışanla çalışan firmalar istihdam sözleşmeleri, kayıt dışı göçmen işçilerin istihdamı, göçmen işçilere yönelik ayrımcı uygulamalar, çok katmanlı taşeronluk uygulamaları (özellikle inşaat sektöründe), yerel yönetimler tarafından ekonomik büyümenin önceliklendirilmesi etkili olmaktadır.

ACFTU'nun konumu ve hükümet işveren yanlısı stratejileri: Devlet yönetim yapısını yansıtmaya ve katı bürokratik ve hiyerarşik yapı, tek üst sendikal yapı olması, bağımsız sendikaların kurulmasına izin verilmemesi, sınırlı bağımsız yapı, dijital iş gücü piyasalarında faaliyet alanını genişletme, işçi hareketlerinin kurumsallaştırılması görevi, iş yeri ve firmalar nezdinde ACFTU'ya bağlı sendikaların kurulması, 1995 tarihli iş kanununun ACFTU'yu tek yasal sendika olarak tanıması, sendikalaşmada tek liderlik rolü, firma ve işyeri yönetimi tarafından kurulan bağlı sendikalar, kâğıt, sendikalar ve bastırma stratejilerinin uygulanması, antidemokratik sendikal faaliyetler, işveren ve devlet politikalarına meydan okuma yerine çoğunlukla sosyal istikrarı koruma stratejilerinin ön plana çıkması, göçmen işçilerin yeterli düzeyde temsil edilmemesi, çatışmayı önleme ve arabuluculuk stratejilerinin önem kazanması, bağımsız grev ve protestoları entegre ve reforme etme yaklaşımı, sınırlı ve sembolik çözümler girişimleri Yaşanan sorunların sendikal bazda çözümlenmesini zorlaştırmaktadır,

İşçilerin sosyolojik konumu, hukou sistemi ve kutuplaşma: 1958 yılından beri vergilendirmenin yönetilmesi ve göçün kontrol edilmesi amacıyla oluşturulan hukuku sistemi, esnek olmayan ikamet sistemi ve buna bağlı olarak kırsal hane halkı kaydında yaşanan katı sistem, kuşaklar arası miras kalan hukou sistemi ve oluşan sınıfsal toplum statüsü, 1980'li yıllardan sonra açığa çıkan ucuz işgücü ihtiyacının karşılanması isteği, inşaat ve öğretim sektörleri başta olmak üzere yüz milyonlarca gencin kentsel göçü ve artan eşitsizlik şartları, dijitalleşme sürecinde derinleşen fırsat eşitsizliği, sosyal güvenlik uygulamalarından yeterli düzeyde faydalanamama, özellikle göçmen işçiler arasında yaygın olan uzun çalışma saatleri, yetersiz iş güvencesi ve kısıtlı sosyal yardımlar, örgütlenme sürecini artan ilgi ve eğilim, ikamet ve barınma başta olmak üzere yaşanan sorunlar ve toplumsal dışlanmalara maruz kalma, iş kazaları, meslek hastalıkları, bulaşıcı hastalıklar vb. ölümcül risklere maruz kalma, dijital dönüşümün en kırılgan toplumsal tabakasını oluşturma, derinleşen dijital marjinalleşme eğilimleri, internet kullanımı başta olmak üzere yaşanan sorunlar sosyal hizmetlere ve vatandaşlık uygulamalarına erişimin kısıtlı olması, dijital dönüşümde yaşanan fırsat eşitsizlikleri, hukou sisteminin yanı sıra göçmen işçi, kadın, yaşlı ve çocuk özellikleri ile birlikte daha da kötüleşen fırsat eşitsizlikleri etkili olmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Teşekkür	Tüm İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi ailesine teşekkürlerimi sunarım.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.
Acknowledgements	I would like to extend my thanks to the entire Istanbul University Sociology Journal family.

Yazar Bilgileri	Ali İhsan Çelen
Author Details	¹ Ordu Üniversitesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Ordu, Türkiye. 0000-0002-8009-3432 alihsancelen@gmail.com

Kaynakça | References

- Acemoğlu, D. (2024). Yapay zekayı yeniden tasarlamak. D. Acemoğlu içinde, *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak* (H. Dölkeleş, Çev., s. 7-30). Ankara: Efil Yayınevi.
- Asıl, S. (2024). Dijital çağda özneliğin dönüşümü: yapay zekâ ile karar verme süreçlerinin evrimi. C. Yaşın; H. Hülür (Ed.) içinde, *Yapay Zekâ, Toplum ve Kültür* (s. 276-298). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Au, A. (2024). Digitalization in China: Who's left behind. *Information, Communication & Society*, 27(6), s. 1247-1265. doi:<https://doi.org/10.1080/1369118X.2023.2245871>
- Ayton, D. (2023). Qualitative descriptive research. <https://oercollective.caul.edu.au/qualitative-research/chapter/5/>.
- Bai, R. (2011). The role of the all-China Federation of Trade Unions: Implications for Chinese workers today. *The Journal of Labor and Society*, 14, s. 19-39. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1743-4580.2010.00318.x>.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), s. 368-388. doi:10.31592/aeusbed.598299
- Booth, A., Freeman, R., Meng, X., & Zhang, J. (2022). Trade unions and the welfare of rural-urban migrant workers in China. *ILR Review*, s. 974-1000. doi:<https://doi.org/10.1177/00197939211004440>.
- Britannica. (2025). *Peronist: Argentina History*. <https://www.britannica.com/biography/Eva-Peron>.
- Cassiano, M. S. (2019). China's hukou platform: windows into the family. *Surveillance&Society* 17, 1(2), s. 232-239. doi:10.24908/ss.v17i1/2.13125
- Chan, K. W. (2010). The household registration system and migrant labor in China: notes on a debate. *Population and Development Review*, 36(2), 357-364. doi:10.1111/j.1728-4457.2010.00333.x.
- Chen, Y., Wang, L., Zhang, M. (2018). Informal search, bad search?: the effects of the job search method on wages among rural migrants in urban China. *Journal of Population Economics*, 31(3), s. 837-876. doi:10.1007/s00148-017-0672-x
- Cheng, Z., Nielsen, I., Smyth, R. (2015). Determinants of wage arrears and their implications for the socioeconomic wellbeing of china's migrant workers: Evidence from Guangdong Province. R. I. Guo içinde, *Handbook of Chinese Migration: Identity and Wellbeing* (s. 105-125). doi:10.13140/2.1.1345.2165.
- China Daily. (2025). 1,866 individuals prosecuted for crimes related to wage arrears in China in 2024. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202501/21/WS678f3f88a310a2ab06ea84bd.html>.
- China's Daily. (2022). China's digital economy hits \$7.1t: white paper. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202207/30/WS62e4ef9ca310fd2b29e6f520.html>.
- CLB (China Labor Bulletin). (2024). China labor bulletin strike map data analysis: first half of 2024 in review for workers' right. <https://clb.org.hk/en/content/china-labour-bulletin-strike-map-data-analysis-first-half-2024-review-workers-rights>.
- CLB. (2023). Migrant workers and their children. <https://clb.org.hk/en/content/migrant-workers-and-their-children>.
- CLB. (2023). The platform economy. <https://clb.org.hk/en/content/platform-economy>.
- CLB. (2025a). Collective actions and accidents. <https://clb.org.hk/en>.
- CLB. (2025b). BYD workers lead mass strikes to challenge wage cuts and broken promises. <https://clb.org.hk/en/content/byd-workers-led-mass-strikes-challenge-wage-cuts-and-broken-promises>.
- Creemers, R. (2018). China's Social Credit System: An Evolving Practice of Control. Iberchina. https://www.iberchina.org/files/2018/social_credit_china.pdf.
- Çakmak, G. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti'nde devamlılık gösteren bir unsur olarak emek sömürüsü. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), s. 2135-2148. doi:<https://doi.org/10.48146/odusobiad.1088678>
- Drinhausen, K., Huotari, M., Lee, J., & Legarda, H. (2021). The CCP's next century: expanding economic control, digital governance, and national security. https://merics.org/sites/default/files/2021-07/MERICSPapersOnChinaCCP100_3_1.pdf.
- Erdoğan, M. Ş. (2020). Betimsel analiz. https://www.academia.edu/44736827/BET%C4%B0MSEL_ANAL%C4%B0Z.
- Elfstrom, M., Kuruvilla, S. (2014). The changing nature of labor unrest in China. *Industrial and Labor Relations Review*, 67(2), s. 453-480. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/001979391406700207>.
- Financial Times. (2024). Robot revolution' forces China's human workforce to adapt. <https://www.ft.com/content/dc7e1117-11d1-4da4-8af0-931fe967f548>.
- Foote, C., & Atkinson, R. D. (2020). Chinese competitiveness in the international digital economy. <https://itif.org/publications/2020/11/23/chinese-competitiveness-international-digital-economy/>.
- Gallagher, M., Giles, J., Park, A., & Wang, M. (2015). China's 2008 labor contract law: implementation and implications for china's workers. *Human Relations*, 68(2), s. 197-235. doi:10.1177/0018726713509418.
- Global Times. (2022). Leading 100 Chinese internet companies form labor unions. <https://www.globaltimes.cn/page/202212/1281881.shtml>.

- Greenfield, G., Pringle, T. (2002). The challenge of wage arrears in China. <https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/journalArticle/The-challenge-of-wage-arrears-in/995358752102676>.
- Haselby, S. (2025). Raising the threshold. s. <https://aeon.co/essays/china-the-world-bank-and-the-truth-about-global-poverty>.
- Huang, M. (2024). China's digital economy: examining its impact on inequality through the lens of employment, income disparity, innovation, and competition. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 105(1), s. 1-6. doi:<https://doi.org/10.54254/2754-1169/105/20241922>
- Huang, Y. (2020). How digital technology is transforming China's economy. <https://eastasiaforum.org/2020/12/28/how-digital-technology-is-transforming-chinas-economy/>.
- Huang, J., & Tsai, K. (2022). Securing Authoritarian Capitalism in the Digital Age: The Political Economy of Surveillance in China. *The China Journal*, 88(1), s. 1-28. doi:10.1086/720144
- Huld, A. (2023). 2023 Two sessions in china: how the state council has been restructured and why. China Briefing. <https://www.china-briefing.com/news/china-state-council-restructuring-2023-two-sessions/>.
- ILO. (2025). Digital labor platforms and labor protection in China. <https://webapps.ilo.org/static/english/intserv/working-papers/wp011/index.html>.
- Kalashyan, V. R. (2023). Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University. *China's Digital Authoritarianism. Politics and Development of Contemporary China*, 2(14), s. 159-162. doi: 10.46991/JOPS/2023.2.4.158
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 68-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>
- Lazar, S. (2025). Citizenship, trade unionism, and subjectivity in Buenos Aires. Socanth.cam.ac.uk. <https://www.socanth.cam.ac.uk/directory/research-clusters/citizenship-political-life/citizenship-trade-unionism-subjectivity-buenos-aires>.
- Lee, C. (2021). China expects skills mismatch in future labor market. <https://hrmasia.com/china-expects-skills-mismatch-in-future-labour-market/>.
- Lee, L. C. (2024). China unveils ambitious five-year plan to overhaul the hukou system. <https://asiasociety.org/policy-institute/china-unveils-ambitious-five-year-plan-overhaul-hukou-system>.
- Liu, H. Y. (2019). Migrant workers in the digital market: China's platform economy. <https://theasiadialogue.com/2019/08/13/migrant-workers-in-the-digital-market-chinas-platform-economy/>.
- Macrotrends. (2025). Macrotrends for China 1960-2025. <https://www.macrotrends.net/>.
- Maffioletti, A., Santoni, M. (2005). Do labor union leaders violate subjective expected utility? Some insights from experimental data. *Theory and Decision*, 59, s. 207-253. <https://doi.org/10.1007/s11238-005-8633-3>.
- Marchisio, M. (2019). China's remaining challenges in reducing poverty. <https://www.ifad.org/en/w/opinions/china-s-remaining-challenges-in-reducing-poverty>.
- McCabe, D. 2007. Individualization at work? subjectivity, teamwork, and anti-unionism. *Organization*, 14(2), s. 243-266. <https://doi.org/10.1177/1350508407074227> adresinden alındı
- National Bureau of Statistics of China. (2025). <https://www.stats.gov.cn/english/>.
- Ngai, P. (2022). China's infrastructural capitalism: The making of a Chinese working class. <https://positionspolitics.org/pun-ngai-chinas-infrastructural-capitalism-the-making-of-a-chinese-working-class/>.
- Nguyen, Q. V., Lafrance, S., & Vu, C. T. (2023). China's Social Credit System: A Challenge to Human Rights. *Law State and Telecommunications Review*, 15(2), s. 99-116. doi: 10.26512/lstr.v15i2.44770.
- Ollier-Malaterre, A. (2024). *Living with digital surveillance in China: citizens' narratives on technology, privacy, and governance*. New York: Routledge.
- Pérez-Ahumada, P., & García-Castro, J. D. (2024). Subjective inequality and attitudes toward labor unions: Evidence from Latin America. *Research in Social Stratification and Mobility*, 93(100982). <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2024.100982>.
- Sharp, J. (2020). Subjectivity. *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)*117-120, s. 117-120. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10869-8> adresinden alındı
- Shi-Kupfer, K., & Ohlberg, M. (2019). China's digital rise; challenges for Europe. https://merics.org/sites/default/files/2020-06/MPOC_No.7_ChinasDigitalRise_web_final_2.pdf.
- Statista. (2025). Share of the population aged 60 and older in China from 1950 to 2020 with forecasts until 2100. <https://www.statista.com/statistics/251529/share-of-persons-aged-60-and-older-in-the-chinese-population/>.
- Statista. (2025b). Chinese Communist Party-statistics & facts. <https://www.statista.com/topics/1247/chinese-communist-party/>.
- Stockmann, D., Gallegher, M. (2011). Remote control: How the media sustain authoritarian rule in China. *Comparative Political Studies*, 44(4), s. 436-467. doi:10.1177/0010414010394773.
- Sun, P. (2019). Your order, their labor: An exploration of algorithms and labor on food delivery platforms in China. *Chinese Journal of Communication*, 12(3), 308-323. <https://doi.org/10.1080/17544750.2019.1583676>.
- Sun, P., & Chen, J. Y. (2021). Platform Labor and Contingent Agency in China. *China Perspectives*(1), s. 19-27. doi:<https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.11325>.

- Sun, N. (2024). Workplace ai in China. s. <https://www.chathamhouse.org/2024/07/workplace-ai-china>.
- Sweet, R. (2024). China calls for action on unpaid construction wages amid a spate of mass killings. <https://www.globalconstructionreview.com/china-calls-for-action-on-unpaid-construction-wages-amid-a-spate-of-mass-killings/>.
- The Economist. (2024). Protests are soaring, as China's workers demand their wages. https://www.economist.com/china/2024/02/08/protests-are-soaring-as-chinas-workers-demand-their-wages?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous.
- Traub-Merz, R. (2011). *All China federation of trade unions: structure, functions, and the challenge of collective bargaining*. Geneva: Global Labor University Working Paper, No. 13.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, s. 188-201. doi:10.21733/ibad.871703.
- Wang, M. (2009). Wage arrears and discrimination against migrant workers in China's urban labor market. https://www.researchgate.net/publication/288552249_Wage_arrears_and_discrimination_against_migrant_workers_in_China's_urban_labor_market/references.
- Wang, Y., Wang, S., Kong, D., & Xue, C. (2025). Refining employee treatment: effects of government arrears repayment in China. *China Journal of Accounting Research*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cjar.2025.100419>
- Wong, F. K. H. (2019). China's hukou system: what it is and how it works. *China Briefing*. <https://www.china-briefing.com/news/chinas-hukou-system/>.
- Woo, R., & Wang, E. (2024). China's rising youth unemployment breeds new working class: 'rotten-tail kids'. s. <https://www.reuters.com/world/china/rotten-tail-kids-chinas-rising-youth-unemployment-breeds-new-working-class-2024-08-21/>.
- Worldbank. (2022). *Four decades of poverty reduction in China: drivers, insights for the world and the way ahead*. Washington: World Bank Group.
- Worldbank. (2025). Gini index-China. <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=CN>.
- Worldometer. (2025). China population. <https://www.worldometers.info/world-population/china-population/>.
- Wu, Y. (2022). Understanding China's Digital Economy: Policies, Opportunities, and Challenges. <https://www.china-briefing.com/news/understanding-chinas-digital-economy-policies-opportunities-and-challenges/>.
- Xu, Z. (2022). *The gig economy in China*. https://www.researchgate.net/publication/364808194_The_gig_economy_in_China.
- Yang, G. (2009). *The Power of the Internet in China: Citizen Activism Online*. New York: Columbia University Press. https://books.google.com.tr/books?id=91u5ccRbuzoC&pg=PT28&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false.
- Yu, P. K. (2025). The algorithmic divide in China and an emerging comparative research agenda . https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5002687.
- Yurong, C. (2020). Will China leapfrog in the digital economy post-COVID-19? <https://news.cgtn.com/news/2020-05-20/Will-China-leapfrog-in-the-digital-economy-post-COVID-19-QDOXy5Xx6g/index.html>.
- Zhang, L., & Chen, S. (2019). China's digital economy: opportunities and risks. *International Organizations Research Journal*, 14(2), 275-303. doi:10.17323/1996-7845-2019-02-11
- Zhang, Z. (2025). China slang term 'rat people' for those who shun success attracts 2 billion views. s. <https://www.scmp.com/news/people-culture/trending-china/article/3305965/china-slang-term-rat-people-those-who-shun-success-attracts-2-billion-views>.
- Zhou, Y. (2022). Trapped in the platform: Migration and precarity in China's platform-based gig economy. *EPA: Economy and Space*, s. 1-16. doi:10.1177/0308518X221119196

